

AKCIJSKI PLAN ZA OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVITAK

Sadržaj:

UVOD	3
POLAZIŠTA	4
Proces 'Okoliš za Europu'	5
Strategija za obrazovanje za održivi razvitak UNECE	6
Strategija održivog razvitka Europske unije	6
Cjeloživotno učenje za europsku konkurentnost	7
Preporuke za povećanje konkurentnosti Hrvatske	7
Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske (SOR RH)	7
Ostali dokumenti u Republici Hrvatskoj	8
POSTOJEĆE STANJE OOR-a U HRVATSKOJ	10
Kratka analiza postojećeg stanja	10
Formalno obrazovanje	11
Neformalno obrazovanje	13
Informalno obrazovanje	14
Odgojitelji, učitelji, nastavnici, predavači na visokim učilištima u formalnom i edukatori u neformalnom obrazovanju	15
Obrazovni materijali	15
Provedba Strategije za obrazovanje za održivi razvitak UNECE	16
AKCIJSKI PLAN ZA OOR	17
Opći cilj:	17
Načela i uloga OOR-a	17
Vodeća načela obrazovanja za OR:	19
Ključne uloge obrazovanja za OR:	19
Prioritetna područja:	20
Vremenski okvir	22
Način provedbe i praćenje AP	22
Mogući izvori financiranja:	23
TABLICE PO PRIORITETNIM PODRUČJIMA	25
POPIS KRATICA	39

AKCIJSKI PLAN ZA OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVITAK

Održivi razvitak ostvaruje ravnotežu između zahtjeva za unapređivanjem kakvoće života..., ostvarivanjem socijalne dobrobiti i mira za sve ... te zahtjeva za očuvanjem sastavnica okoliša kao prirodnog dobra o kojima ovise i sadašnja i buduće generacije. Poštivanje načela demokracije, ravnopravnosti spolova, socijalne pravde i solidarnosti, zakonitosti, poštivanje prava čovjeka te očuvanje prirodnih dobara, kulturne baštine i čovjekova okoliša pridonose očuvanju Zemlje za održavanje života u svojoj raznolikosti. Na taj se način održivi razvitak ostvaruje kroz dinamično gospodarstvo s punom zaposlenošću, ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju, visok stupanj obrazovanosti građana, visok stupanj zaštite zdravlja i očuvanje okoliša.

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, veljača 2009.

UVOD

Hrvatska se rano uključila u svjetske i europske procese dogovaranja o održivom razvitku. Još je 1972. godine, uoči održavanja I. konferencije UN posvećene pitanjima zaštite ljudskog okoliša u Stockholmu, donijela *Rezoluciju o zaštiti čovjekove sredine*. U godini Svjetskog sastanka na vrhu o okolišu i razvitku u Rio de Janeiru, 1992., donesena je *Deklaracija o zaštiti okoliša* kojom se Republika Hrvatska opredjeljuje za održivi razvitak (u nastavku: OR).

Republika Hrvatska je podržala *Agendu 21* i *Plan djelovanja* koji su usvojeni 1992. na konferenciji u Riju, te preuzela obaveze koje proizlaze iz *Milenijske deklaracije* i *Milenijskih ciljeva razvitka* usvojenih na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 2000. godine. Nacionalna izvješća o provedbi ciljeva Milenijske deklaracije izrađena su 2004. i 2006., a 2010. godine sastavljen je pregled dosadašnjih postignuća.

U Načelima razvitka Republike Hrvatske koja je usvojila u lipnju 2001., Vlada Republike Hrvatske je ponovno odredila da će se razvitak Hrvatske u 21. stoljeću zasnivati na konceptu održivosti. Autori Načela navode da preobražaj u uspješno društvo 21. stoljeća zahtijeva nastavak krupnih, sveobuhvatnih i neodgodivih promjena i postavljanje temelja europske Hrvatske kao civilnog, ekonomski uspješnog i demokratskog društva. To znači izgradnju djelotvorne pravne države, aktivno prihvaćanje globalnih integracijskih procesa, promjenu odnosa između pojedinca i društva, promjenu mentaliteta i izgradnju prepoznatljivog identiteta te osiguravanje standarda koji će joj omogućiti punopravno članstvo u Europskoj uniji.

Unatoč ranom opredjeljivanju Republike Hrvatske za održivi razvitak, još uvijek ima dosta prostora za sustavno povezivanje zaštite prostora i okoliša s gospodarskim razvitkom i socijalnim pitanjima na svim razinama.

POLAZIŠTA

Obrazovanje za održivi razvitak (u nastavku OOR) je koncept nastao ranih 90-ih godina 20. stoljeća, a predstavlja korištenje obrazovanja kao sredstva za postizanje održivosti. Povezivanje obrazovanja i održivog razvitka počelo je propitivanjem načina provedbe *Agende 21*¹ – globalnog akcijskog plana održivog razvitka, usvojenog na konferenciji UN-a o okolišu i razvitku u Rio de Janeiru 1992. godine. U poglavlju 36. Agende 21 posvećenom obrazovanju, obuci i javnoj svijesti, navedena su četiri opća cilja:

- *Promovirati i poboljšati kvalitetu obrazovanja*: svrha je preusmjeriti cjeloživotno učenje na stjecanje znanja, vještina i vrijednosti potrebnih građanima za poboljšanje kvalitete života,
- *Preusmjeriti kurikulum*: od predškolske do fakultetske razine, o obrazovanju se mora ponovno promisliti i treba ga se reformirati kako bi postalo sredstvo prenošenja znanja, osmišljenih obrazaca i vrijednosti potrebnih za stvaranje održivog svijeta,
- *Podići razinu svijesti javnosti o konceptu OR-a*: to će pomoći razvitku svjesnog, aktivnog i odgovornog građanstva na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini,
- *Obučiti radnu snagu*: kontinuirano tehničko i strukovno obrazovanje rukovoditelja i radnika, naročito onih koji rade u trgovini i industriji, doprinijet će usvajanju održivih modela proizvodnje i potrošnje.

Dokumentom UNESCO-a iz 2000. godine - *Okvir za akciju iz Dakra: Obrazovanje za sve - ispunjavanje naših zajedničkih obaveza*², obrazovanje je prepoznato kao osnova za održivi razvitak, mir, stabilnost u/i među zemljama. OOR se osmišljava i provodi u cilju razvitka svih aspekata učenja te poticanja promjena u ponašanju za održivo i pravednije društvo.

Dodatni poticaj obrazovanju za održivi razvitak donijela je rezolucija UN *Desetljeće obrazovanja za održivi razvitak 2005. - 2014.*³, koja nastoji integrirati načela, vrijednosti i prakse održivog razvitka u sve vidove odgoja i obrazovanja u cilju rješavanja socijalnih, gospodarskih, kulturnih i ekoloških problema u 21. stoljeću te potaknuti promjene u ponašanju.

*Zakonom o zaštiti okoliša Republike Hrvatske*⁴ iz 2007. godine, u poglavlju 'Načelo poticanja' navedeno je u čl. 17. st. 2. da su Vlada, županije, Grad Zagreb, veliki gradovi, gradovi, općine i pravne osobe s javnim ovlastima u području zaštite okoliša dužni poticati informiranje, izobrazbu i poučavanje javnosti o zaštiti okoliša i održivom razvitku i utjecati na razvijanje svijesti o zaštiti okoliša u cjelini. U poglavlju 'Odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša i održivi razvitak', u čl. 178. je određeno da država osigurava provedbu odgoja i obrazovanja za zaštitu okoliša i održivi razvitak u odgojno-obrazovnom sustavu te da u suradnji s ministarstvom nadležnim za obrazovanje utvrđuje smjernice obrazovnog programa u skladu sa Strategijom održivog razvitka Republike Hrvatske.

¹ Tekst Agende 21 na engleskom jeziku može se pronaći na:
<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/Agenda21.pdf>

² Tekst Okvira za akciju iz Dakra na engleskom jeziku može se pronaći na:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf>

³ Na Svjetskom sastanku na vrhu o održivom razvitku, u Johannesburgu 2002., predloženo je Desetljeće obrazovanja za održivi razvitak UN-a 2005.-2014., proglašeno na 57. sjednici Generalne skupštine UN-a u prosincu 2002. Vodećom agencijom za promicanje Desetljeća proglašen je UNESCO.

⁴ Narodne novine 110/07

Proces 'Okoliš za Europu'

Proces 'Okoliš za Europu' jedinstveno je partnerstvo država članica regije UNECE⁵, agencija Ujedinjenih naroda u regiji, drugih međuvladinih organizacija, regionalnih centara za okoliš, organizacija civilnog društva, poslovnog sektora i drugih društvenih skupina. Proces 'Okoliš za Europu' i konferencije ministara zaštite okoliša koje su dio procesa, osiguravaju platformu na visokoj razini za razgovor različitih dionika, odlučivanje i zajedničke napore u rješavanju prioriteta zaštite okoliša u 56 zemalja regije UNECE, u čemu sudjeluje i Hrvatska.

Na *Regionalnom ministarskom sastanku UNECE*, koji je održan u rujnu 2001. kao priprema za Svjetski sastanak na vrhu u Johannesburgu o održivom razvitku, istaknuta je važnost i potreba za obrazovanjem za održivi razvitak. Dogovoreno je da se unaprijedi obrazovni sustav i programi, kako bi se povećalo opće razumijevanje o tome kako provoditi i promovirati OR u praksi.

Na skupu u Johannesburgu naglašena je potreba integriranja OR-a u obrazovni sustav na svim razinama, od predškolskog odgoja do visokog obrazovanja te neformalnog obrazovanja.

Tijekom pripreme *Petog ministarskog sastanka* u okviru procesa 'Okoliš za Europu', koji je održan 2003. u Kijevu, i predstavnici vlada i organizacija civilnog društva izrazili su interes za poboljšanjem obrazovanja za zaštitu okoliša i održivi razvitak. Prepoznali su da je obrazovanje temeljni alat za zaštitu okoliša i OR te je u Kijevu usvojena *Izjava o obrazovanju za OR*⁶. Pozvane su sve države da integriraju OR u svoj obrazovni sustav, a UNECE da pripremi Strategiju OOR-a, u suradnji s relevantnim dionicima.

Temeljem te odluke, u Vilniusu je u ožujku 2005. usvojena *Strategija za OOR*, kao instrument promocije OR-a kroz obrazovanje. Također je usvojen i *Okvir za provedbu Strategije* te je osnovana skupina za definiranje pokazatelja. Važno je napomenuti da su značajan doprinos tom sastanku dali različiti dionici, uključujući međunarodne organizacije, poslovni svijet, organizacije civilnog društva (OCD), istraživački instituti i dr.

Od posebnog je značaja i *Šesta ministarska konferencija* procesa 'Okoliš za Europu', održana u Beogradu 2007. Na njoj je zaključeno da je poboljšanje obrazovanja za održivi razvitak važan cilj za sve vlade koje žele ispuniti ciljeve Desetljeća obrazovanja za održivi razvitak Ujedinjenih naroda. Ministri zaštite okoliša i obrazovanja iz regije UNECE potvrdili su opredjeljenje za provedbu Strategije za OOR. Razmotrili su što je postignuto, koji su izazovi u provedbi Strategije te što treba napraviti. Naglašena je uloga OOR-a u osnaživanju ljudi za donošenje informiranih odluka za održivi razvitak i sudjelovanje u prevladavanju društvenih, ekonomskih i okolišnih izazova. Naglašena je i potreba jačeg partnerstva između tijela uprave i ostalih dionika, uključujući i suradnju uprava nadležnih za okoliš i obrazovanje, kao važnog preduvjeta za provedbu Strategije.

Spomenuta je i potreba jačanja kompetencija edukatora, koji često predstavljaju 'usko grlo' za poboljšanje kvalitete obrazovanja. Drugi važan izazov je jačanje kapaciteta donositelja odluka i drugih dionika, u čemu važnu ulogu ima neformalno i informalno obrazovanje. Dogovoreno je da se fokus treba staviti na jačanje kompetencija, te poboljšanje kvalitete nastavnih alata i materijala.

⁵ Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu, jedna je od pet regionalnih komisija UN-a. Obuhvaća 56 država: države Europe, sjeverne Amerike (SAD i Kanada), središnje Azije (Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Turkmenistan i Uzbekistan) i zapadne Azije, ali mogu sudjelovati i ostale zainteresirane države UN-a. U rad su uključene brojne međunarodne i nevladine organizacije. Područje djelovanja UNECE pokriva ekonomsku suradnju i integraciju, energiju, okoliš, stanovanje i upravljanje zemljištem, stanovništvo, statistiku.

⁶ Tekst Izjave na engleskom jeziku se može pročitati na <http://www.unece.org/env/documents/2003/ece/cep/ece.cep.102.rev.1.e.pdf>

Pri tome se treba napraviti pomak od obrazovanja za zaštitu okoliša prema istinskom obrazovanju za OR. Taj proces treba biti baziran na potrebama te treba odgovarati na specifične izazove pojedine zemlje. Obrazovanje za OR se treba promovirati putem jačanja kapaciteta i prikazivanjem dobrih primjera iz prakse. Pri tome se ne smije zanemariti potencijalni doprinos postojećeg lokalnog znanja.

Strategija za obrazovanje za održivi razvitak UNECE

Ova Strategija⁷ donesena na sastanku na visokoj razini ministara okoliša i obrazovanja u ožujku 2005., potiče uvođenje i promicanje obrazovanja za održivi razvitak u zemljama regije UNECE u cilju ostvarenja zajedničke vizije:

Vizija

Naša vizija budućnosti obuhvaća regiju koja prihvaća zajedničke vrijednosti solidarnosti, jednakosti i međusobnog poštovanja među ljudima, zemljama i naraštajima. Bitno obilježje ove regije je održivi razvitak koji uključuje gospodarsku vitalnost, pravednost, socijalnu povezanost, zaštitu okoliša i održivo upravljanje prirodnim resursima, u cilju ispunjavanja potreba sadašnjih naraštaja, ne ugrožavajući pritom mogućnost budućih naraštaja da ispunjavaju svoje potrebe.⁸

Obrazovanje, pored toga što je ljudsko pravo,⁹ preduvjet je za postizanje održivog razvitka te temeljni alat za dobro upravljanje, informirano odlučivanje i promicanje demokracije. Obrazovanje za održivi razvitak može stoga pomoći da se naša vizija pretvori u stvarnost. Obrazovanje za održivi razvitak razvija i jača sposobnost pojedinaca, skupina, zajednica, organizacija i zemalja da prosuđuju i biraju u korist održivog razvitka. Ono može pospješiti pomak u načinu razmišljanja ljudi te im tako omogućiti da naš svijet učine sigurnijim, zdravijim i prosperitetnijim, poboljšavajući time kakvoću života. Obrazovanje za održivi razvitak može pružiti kritično promišljanje i veću svijest i ovlaštenost za istraživanje novih vizija i koncepcija te razvijanje novih metoda i alata.

Strategija za obrazovanje za održivi razvitak UNECE, 2005.

Svrha Strategije je ugraditi glavne teme održivog razvitka (zaštita okoliša, gospodarenje prirodnim resursima, iskorjenjivanje siromaštva, etika, ljudska prava, socijalna jednakost, gospodarstvo i dr.) u sve razine obrazovnog sustava te u neformalno i informalno obrazovanje.

Ova je Strategija doprinos Okviru za nacrt provedbenog plana za Desetljeće obrazovanja za održivi razvitak UN-a.

Hrvatska je u rujnu 2010. izradila i na internetskoj stranici MZOPUG-a objavila Nacrt Prvog obveznog nacionalnog izvješća o provedbi Strategije obrazovanja za održivi razvitak UNECE, kojeg je 29. listopada 2010. poslala u tajništvo UNECE-a.

Strategija održivog razvitka Europske unije

Strategija održivog razvitka Europske unije, koja je revidirana 2006. godine, pored sedam izazova po područjima (klimatske promjene i čista energija; održivi promet; održiva potrošnja i proizvodnja; upravljanje prirodnim resursima; javno zdravstvo; socijalna uključenost, demografija i migracije; globalno siromaštvo), uključuje i četiri horizontalna područja. Pored istraživanja, financijskih instrumenta, navedena je i potreba za *obrazovanjem* te komunikacijom i praćenjem strategije. Obrazovanje je preduvjet promicanja promjene ponašanja i osiguravanja ključnih kompetencija za dostizanje održivog razvitka za sve građane.

⁷ Tekst na hrvatskom može se naći na internetskoj stranici MZOPUG-a
http://www.mzopu.hr/doc/Strategija_obrazovanja_za_odrzivi_razvoj_20102006.pdf

⁸ Vidi također Svjetska komisija za okoliš i razvitak, „Naša zajednička budućnost“, 1987.

⁹ Vidi Izjavu o obrazovanju za održivi razvitak, Peta ministarska konferencija „Okoliš za Europu“, Kijev, 2003.

Cjeloživotno učenje za europsku konkurentnost¹⁰

Uloga cjeloživotnog učenja u europskim obrazovnim politikama poslije 2000. godine je određena Lisabonskim procesom. Utvrđeni su obrazovni ciljevi: razvitak pojedinca (sretan i svrsishodan život), razvitak društva (smanjenje razlika i nejednakosti) i gospodarstva (postizanje ravnoteže na tržištu rada). Istaknuto je pet izazova:

- kvaliteta obrazovanja (kvaliteta poučavanja, didaktičkog materijala itd.)
- dostupnost učenja za sve društvene skupine u svim životnim razdobljima
- sadržaj (zastupljenost novih tehnologija, stalno redefiniranje osnovnih vještina te uloga obrazovanja u prenošenju društvenih vrijednosti)
- otvorenost institucija prema lokalnoj zajednici, europskim i ostalim zemljama
- učinkovitost i razrada sustava edukacije kako bi se ljudski i financijski resursi koristili optimalno.

Preporuke za povećanje konkurentnosti Hrvatske

U dokumentu '55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske'¹¹ iz 2004. godine, Nacionalno vijeće za konkurentnost, ponudilo je kao savjetodavno tijelo Vlade RH skup prijedloga i smjerova aktivnosti najširoj javnosti i Vladi na razmatranje. U području 'Obrazovanja za rast i razvitak' predlažu sljedeće:

Kao glavne ciljeve promjena u području obrazovanja za rast i razvitak predlažu:

- poboljšavati obrazovnu strukturu radno sposobnog stanovništva, prvenstveno visokoobrazovanih ljudi
- povećavati ukupna izdvajanja za obrazovanje
- trajno osuvremenjivati sadržaje i metode obrazovanja na svim razinama obrazovnog sustava
- sustavno nadgledati kvalitetu obrazovanja - i procesa i rezultata.

Glavni smjerovi promjena u području obrazovanja:

- povećavati uključenost odraslih u programe dodatnog obrazovanja
- otvarati odgojno-obrazovni sustav prema društvu
- procjenjivati znanja i vještine za buduća tržišta rada i takvim procjenama prilagođavati obrazovne programe
- osuvremenjivati obrazovanje nastavnika, učitelja i odgojitelja
- povećavati ulogu privatnog sektora u ponudi obrazovnih usluga
- poticati povećanje izdvajanja tvrtki za obrazovanje zaposlenih
- unaprjeđivati visoko obrazovanje - '*Bolonjski proces*'.

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske (SOR RH)

Zakonom o zaštiti okoliša iz 2007., određena je *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske* (u daljnjem tekstu: SOR RH) kao dokument koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvitak te zaštitu okoliša prema održivom razvitku. Strategija se donosi svakih deset godina, a

¹⁰ Izvor: Žiljak T., Politike cjeloživotnog učenja u Europskoj Uniji i Hrvatskoj, Političko obrazovanje, Vol.1, (2005.), br.1, str. 67-95

¹¹

<http://www.mingorp.hr/UserDocImages//baze/pagelnc/home/publikacije/1083139669/55%20preporuka%20za%20povecanje%20konkurentnosti.pdf>

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, koje je odgovorno za koordinaciju može predložiti ranije donošenje nove Strategije.

Strategija, usvojena u veljači 2009. u Hrvatskom saboru, sadrži temeljna načela¹², postavlja osnovne ciljeve i mjere održivog razvitka gospodarstva, održivoga socijalnog razvitka i zaštite okoliša te identificira ključne izazove u njihovu ostvarivanju. Usmjerena je na dugoročno djelovanje u *osam ključnih područja*¹³ na kojima se temelje i strateški pravci razvitka Hrvatske.

U Strategiji je naglašeno da je u svakom od osam ključnih izazova važno, između ostalog, podići obrazovnu razinu svih građana i graditi društvo temeljeno na znanju te podupirati kulturu istraživanja i ulaganja u razvitak.

Strategija naglašava potrebu intenzivnog i kontinuiranog informiranja javnosti u cilju podizanja svijesti građana i poticanja na sudjelovanje te pretpostavlja proces dogovaranja kako bi se odredili prioritetni gospodarski, socijalni te okolišni izazovi i mjere.

Jedna od pretpostavki daljnjeg razvitka navedena u SOR RH je *društvo temeljeno na znanju i obrazovanje za održivi razvitak*¹⁴, koje treba provoditi na tri razine: 1) putem formalnog obrazovanja u nastavnim institucijama; 2) izvan uobičajenih obrazovnih ustanova, primjerice, putem aktivnosti nevladinih organizacija (neformalno obrazovanje) i 3) putem medija (novine, televizija, radio) kako bi obrazovanje za održivi razvitak bilo sastavni dio svakodnevnog života.

Navedene su i teme obrazovanja za održivi razvitak:

- ublažavanje siromaštva; osiguravanje mira; etičnost; odgovornost na lokalnom i globalnom planu; demokracija, pravda, sigurnost; ljudska prava; zdravlje; jednakost spolova; kulturna baština; ruralni i urbani razvitak; održiva proizvodnja i potrošnja; korporacijska odgovornost te zaštita okoliša i prirode, upravljanje prirodnim resursima, biološka i krajobrazna raznolikost.

Ostali dokumenti u Republici Hrvatskoj

Kako bi ubrzala promjene potrebne za gospodarski oporavak Vlada Republike Hrvatske je usvojila *Program gospodarskog oporavka* u kojem je istaknuta važnost provedbe Strategije održivog razvitka RH. Slijedom toga u *Planu provedbenih aktivnosti* predmetnog Programa određeno je da se Akcijski plan obrazovanja za održivi razvitak (AP OOR) treba donijeti u I. kvartalu 2011. Pored MZOPUG-a i MZOŠ-a definiran je još cijeli niz dionika koji se trebaju uključiti u izradu akcijskih planova – od relevantnih tijela državne uprave, javnih ustanova, instituta, sveučilišta, agencija do nevladinih organizacija.

Hrvatska je također u svom temeljnom dokumentu *Strateški okvir za razvitak 2006.- 2013.* uvrstila održivi razvitak kao jedno od deset strateških područja. Tih deset strateških područja su: ljudi, znanje i obrazovanje, infrastruktura, informacijska povezanost i socijalna kohezija,

¹² Usmjeravanje Republike Hrvatske prema održivom razvitku vodit će se sljedećim općim načelima: (a) zaštitom ljudskog zdravlja; (b) promicanjem i zaštitom temeljnih ljudskih prava; (c) solidarnošću unutar generacija i među generacijama; (d) ostvarivanjem otvorenog i demokratskog društva; (e) uključivanjem građana; (f) uključivanjem socijalnih partnera; (g) društvenom odgovornošću poslodavaca; (h) integracijom gospodarskih, socijalnih i okolišnih sastavnica u izradi svih politika (smjernica); (i) obrazovanjem za održivi razvitak; (j) usklađenošću politika svih razina uprave i lokalne samouprave; (k) upotrebe najbolje moguće dostupne tehnologije; (l) obnavljanja (npr. ponovnim korištenjem ili recikliranjem) prirodnih resursa; (m) promicanjem održive proizvodnje i potrošnje; (n) predostrožnošću i prevencijom; (o) „onečišćivač plaća« za onečišćenja koja nanosi okolišu.

¹³ 1. poticaj rasta broja stanovnika; 2. okoliš i prirodna dobra; 3. usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju; 4. ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde; 5. postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije; 6. jačanje javnog zdravstva; 7. povezivanje prostora; 8. zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka.

¹⁴ Najmanje milijun stanovnika što prije uključiti u obrazovni proces; uvesti obvezno srednjoškolsko obrazovanje; smanjiti udio pojedinaca koji napuštaju školovanje i povećati udio sudionika u cjeloživotnom obrazovanju.

makroekonomska stabilnost i djelotvorno financijsko tržište, *održiv razvitak* i ujednačen regionalni razvitak, a sve to praćeno poduzetničkom klimom, privatizacijom i restrukturiranjem te novom ulogom države koja se transformira u učinkovit i djelotvoran servis građana i poduzetnika. Strateški okvir nadalje prepoznaje obrazovanje, kvalitetu znanja, produktivnu upotrebu znanstvenih rezultata i upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije kao temelje razvitka i transformacije hrvatskog društva i gospodarstva u *društvo utemeljeno na znanju*.

Pored Strategije održivog razvitka i Zakona o zaštiti okoliša i u nekim drugim, sektorskim strategijama i dokumentima navedena je potreba te važnost obrazovanja za OR¹⁵. Tako je npr. u *Strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske*¹⁶, kao jedan od općih strateških ciljeva navedeno da treba poticati unaprjeđivanje institucionalnih i izvaninstitucionalnih načina obrazovanja o biološkoj raznolikosti i sudjelovanje javnosti u postupcima odlučivanja. Drugi je primjer *Plan gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj*¹⁷, osnovni dokument o gospodarenju otpadom u RH za razdoblje 2007. – 2015. U poglavlju Edukacija i komunikacija s javnošću, odgoj i obrazovanje za okoliš navedeni su kao nezaobilazan segment svakoga integriranog sustava gospodarenja otpadom.

¹⁵ Strategija gospodarenja otpadom (2005.), Plan gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2007. – 2015., Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010.), Hrvatski nacionalni obrazovni standardi za predškolsko obrazovanje, osnovnu i srednju školu, Nacionalna strategija zaštite okoliša (2002.) i Nacionalni plan djelovanja za okoliš (2002.), Zakon o ravnopravnosti spolova (2003.) – st. 14., Nacionalna populacijska politika, Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece za razdoblje 2006. – 2012., Akcijski plan za provedbu migracijske politike, Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima, Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava, Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova, Nacionalna strategija za borbu protiv diskriminacije, Nacionalna strategija suzbijanja zlorabe opojnih droga, Akcijski plan suzbijanja zlorabe opojnih droga, Nacionalni program za mlade (2009.), Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2007. – 2015., Izvješće o stanju okoliša (2007.); te će također biti obrađeni u novom Izvješću o stanju okoliša (2005.-2008.) čija se objava očekuje početkom 2011., Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (2008.). Strategija učenja za poduzetništvo 2010. – 2014.: Poduzetna Hrvatska”

¹⁶ Narodne novine 143/08

¹⁷ Vlada RH ga je donijela u srpnju 2007.

POSTOJEĆE STANJE OOR-a U HRVATSKOJ

Tijekom kolovoza i rujna 2010. prikupljeni su podaci o postojećem stanju u području odgoja i obrazovanja za održivi razvitak (OOR). Na stotinjak adresa dionika formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja poslana je zamolba za očitovanjem o aktivnostima koje se mogu svrstati pod OOR. Imajući u vidu područja iz SOR-a RH te radi lakšeg snalaženja i prepoznavanja, zatraženi su podaci svrstani u sljedeća područja, uzimajući u obzir prepoznate izazove spomenutih strategija:

Područja održivog razvitka	Teme
Zaštita okoliša i prirodnih dobara	Zaštita okoliša, zaštita prirode i upravljanje prirodnim resursima, biološka i krajobrazna raznolikost, obnovljivi izvori energije i energetska učinkovitost, gospodarenje otpadom i sl.
Održiva proizvodnja i potrošnja	Društveno odgovorno poslovanje, održiva proizvodnja i potrošnja, informiranje i prava potrošača, certificiranje, čistija proizvodnja i sl.
Ljudska prava i demokratsko građanstvo	Izgradnja mira, nenasilje, demokracija, pravda, ljudska prava, sigurnost, etičnost, političko opismenjavanje i politička participacija, globalna, nacionalna i lokalna odgovornost, demokratsko građanstvo (aktivni interkulturalni dijalog) i sl.
Poticanje i planiranje održivog razvitka	Lokalni, regionalni, ruralni i urbani razvitak i sl.
Socijalna kohezija	Socijalno uključivanje, kvaliteta života, međusektorsko partnerstvo, načelo supsidijarnosti i sl.
Zdravlje	Informiranje i edukacija o prevenciji bolesti, zdravi stilovi života, javno zdravstvo i sl.
Kulturna i tradicijska baština	Informiranje i programi zaštite kulturne i tradicijske baštine i sl.

Kratka analiza postojećeg stanja

Prikupljene su informacije o preko 180 programa i projekata formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja provedenih u posljednje 2-3 godine na području Republike Hrvatske. Navedeni su podaci o nazivu programa/projekta, postignućima, nositeljima, vremenu provedbe i sredstvima/izvoru financiranja. Ova analiza ne temelji se na znanstvenoj metodi istraživanja i analize stanja, no ipak daje relevantan pregled stanja u području obrazovanja za održivi razvitak.

Analizom postojećih aktivnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvitak pokazalo se da je tematski formalno i neformalno obrazovanje vrlo dobro zastupljeno u svim ispitanim područjima. Informalno obrazovanje u Hrvatskoj još uvijek je neprepoznato i slabo korišteno kao način promocije i obrazovanja za održivi razvitak. Iako su kroz programe i projekte zastupljena sva područja, evidentna je nepovezanost među područjima obrazovanja, a i

nedostatak interdisciplinarnog pristupa.

Iz analize je također proisteklo da u obrazovanju za održivi razvitak odnosno u područjima koja se svrstavaju pod OR sudjeluje cijeli niz dionika na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Neki od važnih dionika za OOR djeluju samostalno, ali i u partnerstvu s drugim dionicima. U dijelu formalnog obrazovanja, pored Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (u nastavku: MZOŠ), Agencije za odgoj i obrazovanje (u nastavku: AZOO), ulogu imaju i druge agencije¹⁸ te odgojitelji, učitelji, nastavnici u osnovnim i srednjim školama te visokoškolskim ustanovama. S druge strane relevantni dionici u neformalnom obrazovanju najvećim dijelom su organizacije civilnog društva koje djeluju u području zaštite okoliša, području demokratizacije i ljudskih prava, kulture, zdravlja i socijalne skrbi, udruge mladih i udruge za mlade, te različiti drugi dionici kao što su ustanove za obrazovanje odraslih, ustanove u kulturi i sl.

Formalno obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje te skrb o djeci dio je sustava odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske. Jedinice lokalne samouprave (općine i gradovi) su najčešći osnivači dječjih vrtića i one financiraju predškolsku djelatnost na svom području. U Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju postoji odredba po kojoj su svi dječji vrtići dužni u svoje planove i programe unijeti sadržaje o ekološkom odgoju što su od 1997. godine dječji vrtići i učinili. U prikupljenim podacima evidentirano je da je 98 dječjih vrtića posebno verificiralo ekološke programe i programe odgoja za održivi razvitak, a nekoliko dječjih vrtića je dobilo visoka priznanja i ušlo u UNESCO-ve Eko-škole. Dječji vrtić „Srednjaci“ u Zagrebu je zbog visoke razine stručnog rada vezanog uz provedbu ekološkog programa (eko vrtić) imenovan Stručno-razvojnim centrom za stručno usavršavanje odgojitelja i stručnih suradnika koji će u svojim vrtićima provoditi ekološke programe i programe odgoja za održivi razvitak. Planira se započeti sustavnu provedbu verificiranih programa odgoja djece predškolske dobi za održivi razvitak koji bi bili prilagođeni potrebama i sposobnostima svakog djeteta sukladno humanističko-razvojnog pristupu djetetu, prema otvorenom Programskom usmjerenju predškolskog odgoja za djecu predškolske dobi.¹⁹

Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje

Različita područja OR-a pokrivena su nastavnim planom i programom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja kroz predmete kao što su priroda i biologija, kemija, fizika, geografija, glazbena te likovna kultura i umjetnost, vjeronauk, a dodatno nastavni programi srednjih škola donose teme OR-a u predmetima sociologija, etika, politika i gospodarstvo. Nastavni plan i program za osnovnu školu ističe obrazovanje za okoliš i održivi razvitak kao integrativni odgojno-obrazovni sadržaj. U osnovnim i srednjim školama sadržaji OR-a ostvaruju se također u izvannastavnim aktivnostima te kao izborna, fakultativna ili dodatna nastava.

Građanski odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj provodi se u odgojno-obrazovnom sustavu te u neformalnim i informalnim oblicima cjeloživotnog učenja. Političke, pravne i stručne pretpostavke za ugrađivanje takvog odgoja i obrazovanja sustavno se razvijaju od 1999. godine kad je Vlada Republike Hrvatske donijela prvi *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*.

¹⁸ Npr. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih koja obavlja poslove u djelokrugu i nadležstvu utvrđenima Zakonom o strukovnom obrazovanju (NN 30/09.).

¹⁹ Izvor: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3131>

Provođenje takvog odgoja temelji se, između ostalog, na Ustavnom zakonu o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina (2000.) i na Nacionalnom programu promicanja i zaštite ljudskih prava u Republici Hrvatskoj (2008. – 2011.). U 2010. godini razvijene su tri značajne pretpostavke za provođenje građanskog odgoja i obrazovanja: Ponovo je osnovan *Nacionalni odbor za ljudska prava i demokratsko građanstvo* kao savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske. Osnovan je *Sveučilišni centar za ljudska prava* koji će služiti svim fakultetima nastavnčkog smjera za obrazovanje studenata – budućih nastavnika za provođenje građanskog odgoja i obrazovanja u školama. Donesen je *Nacionalni okvirni kurikulum (NOK)* za osnovne i srednje škole u kojeg je uvršten građanski odgoj i obrazovanje kao integrirajuća međupredmetna tema u osnovnoj i srednjoj školi te izborni predmet u višim razredima osnovne škole i obvezni predmet u srednjoj školi (postojeća Politika i gospodarstvo). Građanski odgoj i obrazovanje je u NOK-u utvrđen i kao jedna od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje.

U *Agenciji za odgoj i obrazovanje* su tijekom proteklih deset godina razvijeni brojni moduli i projekti konkretne primjene građanskog odgoja i obrazovanja u školi koji se temelji na interaktivnim metodama učenja i poučavanja te projektima povezivanja škole i lokalne zajednice. To su: Modul odgoja za mir i nenasilno rješavanje sukoba, Mreža učitelja i učenika miritelja, Osnove demokracije: vlast, pravda, odgovornost, privatnost, Projekt građanin i učenje za poduzetništvo, Zakon u razredu i simulacija suđenja, Humane vrednote i humanitarno pravo, Obrazovanje za zaštitu potrošača, Prevencija trgovanja ljudima, Razvitak identiteta i interkulturalnosti, Suzbijanje stereotipa i predrasuda prema nacionalnim manjinama i nacionalnih manjina prema većini u kontekstu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i procesa pridruživanja Europi, Modul zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova. Agencija za odgoj i obrazovanje je u sklopu obveznog stručnog usavršavanja u proteklih deset godina osposobila više od 10.000 odgojno-obrazovnih radnika za provođenje građanskog odgoja i obrazovanja. Imenovala je i osposobila *županijske voditelje stručnih vijeća* za demokratsko građanstvo da budu *treneri drugih nastavnika* za interaktivne metode učenja i poučavanja. Razvila je brojne priručnike za nastavnike i udžbenike za učenike te druge nastavne materijale. Svake godine u organizaciji Agencije i MZOŠ-a održavaju se školske, županijske i državna smotra projekata iz demokratskog građanstva i ljudskih prava te smotra simuliranih suđenja u suradnji školskog i pravosudnog sustava.

Valja napomenuti da neka područja OR-a imaju veću zastupljenost u nastavnom programu kao što je primjerice zaštita okoliša i prirodnih dobara dok su drugi primjerice socijalna kohezija još u procesu razvitka. Kao primjer dobre prakse može se izdvojiti međunarodno prepoznat hrvatski program GLOBE s preko 130 uključenih škola, čijom se provedbom pridonosi konceptualnom razumijevanju i primjeni prirodoslovnih znanja, razvitku vještina i pozitivnih stavova spram okoliša. Može se istaknuti i međunarodni program Eko-škola, koji se provodi u više od 200 osnovnih i srednjih škola te u nekim predškolskim ustanovama. U 40-ak srednjih škola u Hrvatskoj također se provodi i UNESCO-ov projekt SEMEP – edukacija o povijesnim, kulturološkim, prirodnim, socijalnim i ekološkim vrednotama kojom se promovira kultura mira i tolerancije u području jugoistočnog Sredozemlja i potiče holistički i interdisciplinarni pristup izradi projekata tijekom školske godine na zadanu temu.

Uglavnom se radi o nekoliko kategorija aktivnosti: programi redovite nastave, izborne nastave i izvannastavnih aktivnosti te programi smotri i natjecanja (koji se ostvaruju temeljem sredstava MZOŠ-a ili posredno sredstvima AZOO, a svakako uz stručnu i organizacijsku potporu AZOO).

Također postoje Programi stručnog usavršavanja učitelja i nastavnika koje organiziraju AZOO i ASOO, svaka agencija za svoje područje djelovanja. Trenutno stanje ukazuje na oskudne sadržaje obrazovanja za poduzetništvo u osnovnim školama.

Može se zaključiti da se u školama pokriva niz tema i sadržaja koji su povezani s održivim razvitkom. Međutim, kad se pogledaju kompetencije, kako ih definira Strategija UNECE (u četiri grupe: učiti znati, učiti činiti, učiti biti, učiti raditi i živjeti zajedno), može se zaključiti da u ovom području predstoji još puno posla u smislu usmjeravanja načina poučavanja prema kompetencijama, umjesto prema sadržajima. Premda su u tom smislu uvođene promjene s primjenom HNOS-a (Hrvatski nacionalni obrazovni standard, 2005.) u segmentu osnovne škole, stvarni su učinci nedostatni te se u AP OOR naglasak treba staviti na jačanje kompetencija nastavnog osoblja.

Od 2010., kada MZOŠ donosi Nacionalni okvirni kurikulum (NOK), obrazovanje za održivi razvitak ima jako uporište u temeljnom obrazovnom dokumentu. Razvidni su njegovi bitni elementi među istaknutim vrijednostima za koje se NOK zalaže (znanje, solidarnost, identitet, odgovornost) te među obaveznim međupredmetnim temama (osobni i socijalni razvitak, zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša, učiti kako učiti, poduzetništvo, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, građanski odgoj i obrazovanje).

Visoko obrazovanje

Stanje na visokim učilištima uvjetovano je provedbom i reformom Bolonjskog procesa. MZOŠ je utvrdio u prvom izvješću o provedbi Strategije za obrazovanje za održivi razvitak UNECE da se OOR više obrađuje na poslijediplomskoj razini, a odluku o studijskim programima donosi senat sveučilišta. Studiji koji su multidisciplinarni i interdisciplinarni izvode se samo na nekoliko visokih učilišta na poslijediplomskim programima.

Vidljiva je sadašnja i buduća aktivnost na Sveučilištu, koja nije samo sporadična u smislu pojedinačnih predmeta iz područja OR-a na nekim fakultetima u Hrvatskoj, već oblikovana u postojeći poslijediplomski i budući diplomski sveučilišni studij. Kao primjer može se navesti poslijediplomski specijalistički interdisciplinarni studij pod nazivom „Program upravljanja okolišem - politike i održivost“ (EMPS), koji je proizašao iz Projekta Tempus „Održivo upravljanje okolišem“ 2005.- 2009. Ovaj studij Sveučilišta u Zagrebu provodi se u Dubrovniku, a izvodi se na engleskom jeziku.

U pripremi je i program obrazovanja za održivi razvitak, koji razvija Mediteranska sveučilišna mreža za održivi razvitak. Planira se provođenje 16 predmeta vezanih za teme održivog razvitka, kao npr. o konceptu OR-a, kompetencijama edukatora, metodama i inovativnim praksama, integriranju OR u sveučilišne kurikulume i dr.

Neformalno obrazovanje

Neformalno obrazovanje u Hrvatskoj pružaju različite organizacije civilnog društva, poslovna udruženja, javne ustanove, tijela državne uprave (TDU) i drugi pružatelji, često i u suradnji s nositeljima formalnog obrazovanja ili jedinicama lokalne samouprave. Obrazovanje se provodi kroz cijeli niz višegodišnjih programa i projekata u različitim područjima Republike Hrvatske. Iz analize je vidljivo da se najviše neformalnih programa provodi u području ljudskih prava i demokratskog građanstva i socijalne kohezije nešto manje zaštite okoliša i zdravlja, a potom slijede manje zastupljena područja poticanja i planiranja održivog razvitka, kulturne i tradicijske

baštine te održive proizvodnje i potrošnje. Iako je vrlo malo neformalnih programa vezano uz održivu proizvodnju i potrošnju važno je izdvojiti program društveno odgovornog poslovanja poduzeća koji se provodi u partnerstvu različitih dionika (poslodavaca, zaklada, udruga koje djeluju u području održivog razvitka i sl.).

Programi edukacije provode se kroz jednodnevne i višednevne (modularne) radionice, seminare, savjetovanja uz publiciranje letaka, brošura, radio i TV emisije. Direktni rad s korisnicima odnosi se na različite uzraste, od rada s djecom do rada s odraslima. Informiranje i osvještavanje je jedna od svrha neformalnog obrazovanja u svih sedam područja održivog razvitka. Neformalno obrazovanje jednako karakterizira i omogućavanje stjecanja znanja, sposobnosti i promjenu stavova koji su potrebni za učinkovitu participaciju u društvu i djelotvorniji osobni i profesionalni razvoj. Mnogi programi primjerice daju mogućnost stjecanja nekih od osam kompetencija cjeloživotnog učenja²⁰ (komunikacija na materinjem jeziku; komunikacija na stranom jeziku; matematička i osnove kompetencija u znanosti i tehnologiji; informatička kompetencija; znati kako učiti; društvena i građanska kompetencija; inicijativnost i poduzetništvo; interkulturalnost i izražavanje). Mnogi programi tiču se i uspostavljanja određenih mehanizama i osiguravaju dodatni prostor za promociju i zastupanje interesa pojedinačnih grupa u društvu, zagovaranje i lobiranje istih, kao i osnaživanje pojedinaca i grupa u samoorganiziranju i većoj i odgovornijoj participaciji građana u procesima donošenja odluka na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Tako je primjerice, Hrvatski zavod za zapošljavanje nositelj programa stjecanja kompetencija za razvoj i upravljanje karijerom koji provodi s nezaposlenim osobama (poduzetnička kompetencija)²¹.

Informalno obrazovanje

Informalno obrazovanje nedovoljno je razvijeno u Hrvatskoj. Za sada se odvija više putem informiranja javnosti o održivom razvitku i zaštiti okoliša te putem tiskanih materijala i medija. Također je važno spomenuti internetske stranice tijela državne uprave, agencija, organizacija civilnog društva, poslovnih organizacija i dr., na kojima su postavljene informacije i relevantni dokumenti. Tema održivog razvitka je nedovoljno zastupljena u medijima, iako postoje specijalizirane emisije, kao npr. Potrošački kod, Z kao zemlja, Eko zona (HRT), Cenzura, Čovjek i zdravstvena kultura (Jabuka) i dr.

Ovaj oblik obrazovanja odnosi se i na obrazovanje iz rada. Svaki pojedinac može izabrati da se obrazuje prema ponudi programa koji su na tržištu, a vezani su uz održivi razvitak.

U okviru Nacionalnog plana poticanja zapošljavanja za 2011. – 2012. koji obuhvaća prioritete proizašle iz Zajedničkog memoranduma o prioritetima politike zapošljavanja (JAP), planira se razvitak modela priznavanja/vrednovanja neformalno i informalno stečenog znanja kao dijela projekta razvitka Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (HKO)²². Nositelji ove aktivnosti su MZOŠ i Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO).

²⁰ "The key competences for lifelong learning" - A European framework, an annex of a Recommendation of the European Parliament and of the Council of Europe, 2006, http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm

²¹ Od 1. siječnja 2011. Republika Hrvatska je postala punopravnom članicom Europske mreže politika cjeloživotnog učenja profesionalnog usmjeravanja (eng. ELGPN) opredijelivši se za diseminaciju programa koji se odnose na usvajanje kompetencija za upravljanje karijerom i povezivanje dionika na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnim razinama u cjeloživotnom profesionalnom usmjeravanju u razdoblju od 2011. – 2012

²² HKO će biti instrument koji služi povezivanju obrazovnih ishoda i potreba tržišta rada, sustav vrednovanja će biti povezan s obrazovnim ishodima i na osnovi njih znanje stečeno neformalnim i informalnim učenjem lakše će se moći dokazati i provjeriti te dovesti do određene kvalifikacije.

Odgojitelji, učitelji, nastavnici, predavači na visokim učilištima u formalnom i edukatori u neformalnom obrazovanju

Formalni i neformalni programi obrazovanja trebali bi doprinijeti razvijanju kompetencija onih koji će to prenositi na druge u daljnjem procesu obrazovanja. Kako Republika Hrvatska nema još razvijen sustav vrednovanja neformalnog obrazovanja, razvitak modela priznavanja/vrednovanja neformalno stečenog znanja kroz HKO, doprinijet će kvaliteti i evaluaciji neformalnog obrazovanja.

Analiza podataka pokazala je da postoje još uvijek nedostatni pojedinačni i sustavni programi edukacije odgojitelja, učitelja i nastavnika koji se provode kao dio formalnog i neformalnog obrazovanja. Od 2008. – 2011. provodi se projekt „Osposobljavanje poučavatelja za obrazovanje za održivi razvitak“ gdje se očekuje osposobljenost 10 poučavatelja koji će surađivati sa AZOO kao treneri. AZOO i MZOPUG su s vanjskim suradnicima proveli 2008. i 2009. godine stručno usavršavanje učitelja i nastavnika za obrazovanje za održivi razvitak.

Primjerice u osnivanju je i Sveučilišni centar za ljudska prava koji će obrazovati studente na dodiplomskim nastavničkim studijima za provođenje građanskog odgoja i obrazovanja u školama. Jedan od važnih napora učinjen je prijevodom brošure Kriteriji kvalitete za OOR za škole, koja je dostupna na stranicama AZOO-a i na internetskoj stranici međunarodne mreže ENSI²³. Opisivanjem 15 kriterija kvalitete, ovaj priručnik služi samovrednovanju škola, no istodobno ih usmjerava prema različitim aspektima OOR-a, koji se ugrađuju u nastavne sadržaje i sam nastavni proces, u odnose različitih skupina u školi i upravljanje školom te u odnose škole s čimbenicima lokalne i šire zajednice.

Jačanje kapaciteta odgojitelja/ica, učitelja/ica, nastavnika/ica i podučavatelja/ica²⁴ se čini kao jedan od najvećih izazova u provedbi obrazovanja za održivi razvitak.

Obrazovni materijali

U razvitku obrazovnih programa i kompetencija ključno je i postojanje sredstava *i didaktičkih materijala*, kojih u Hrvatskoj iz različitih razloga nedostaje. Nedovoljno su razvijeni i primjenjivani i neki novi načini podučavanja (npr. e-učenje). HNOS je i formalno donio pomak u primjeni suvremenih oblika rada i novih nastavnih strategija. Programi stručnog usavršavanja nastavnika već niz godina potiču razvitak kompetencija učitelja i nastavnika i usmjereni su na njihovo osposobljavanje za suvremenu nastavu. Izvjesnu zapreku svakako predstavljaju još uvijek aktualni nastavni programi, koji su još uvijek sadržajno usmjereni i u tom smislu preopširni. Od 2006./2007. HNOS uvodi rasterećenje uklanjanjem suvišnih obrazovnih sadržaja, suvremeni način poučavanja temeljen na istraživačkoj nastavi, samostalnom i skupnom radu te participativnim metodama, primjenjivom znanju i vještinama.

Neformalno obrazovanje koje provode organizacije civilnog društva putem radionica fokusirano je na korištenje participativnog i interaktivnog pristupa (kombinacija teorije i iskustvenog učenja; učenja kroz akciju). Tijekom rada edukatori koriste različite tehnike i metode koje uključuju: kvalitetna, kratka i jasna izlaganja, različite simulacije, igre, rad na slučaju te različite druge grupne i individualne tehnike i metode. Radionice su prostor za obostranu komunikaciju između sudionika i edukatora i razmjenu iskustava, savjeta.

Metodologija učenja u formalnim i neformalnim programima obrazovanja za održivi razvitak trebala bi biti kombinacija prijenosa ključnih koncepata održivog razvitka te razmatranje glavnih problema i pitanja u sklopu OOR-a i razvijanja kompetencija za održivi razvitak.

²³ Međunarodna mreža Inicijative za okoliš i školu (Environment and School Initiatives, ENSI, <http://www.ensi.org/>)

²⁴ U svrhu bolje preglednosti teksta, pojmovi u množini se odnose na oba roda.

Provedba Strategije za obrazovanje za održivi razvitak UNECE

U Prvom obveznom nacionalnom izvješću o provedbi Strategije obrazovanja za održivi razvitak UNECE, MZOPUG je izvijestio o postignućima (ispunjavanju pokazatelja) u unaprijed definiranim područjima²⁵. Navedeno je da je u izradi Nacionalni akcijski plan za OOR za koji je osnovan Upravni odbor kao koordinacijsko tijelo provedbe te Radna skupina za izradu, koja uključuje predstavnike različitih ministarstava, organizacija civilnog društva, poslovnog sektora i medija.

Nadalje stoji da je OOR u formalnom obrazovanju obrađen u relevantnom nacionalnom obrazovnom zakonodavstvu od predškolskog odgoja i obrazovanja do razine srednjoškolskog obrazovanja te uključen u nacionalne kurikulume i/ili nacionalne standarde formalnog obrazovanja zaključno sa srednjoškolskom razinom obrazovanja.

Neformalno i informalno obrazovanje za OR provode različita tijela javne uprave i organizacije civilnog društva koje primaju financijsku potporu od tijela javne uprave. Postoje brojni dokumenti koji obrađuju neformalni i informalni OOR, poput SOR RH (s posebnim stavkom u kojem je naznačena važnost OOR), Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvitak civilnog društva i Nacionalne strategije zaštite okoliša.

Podizanje svijesti javnosti vezano za OOR obrađeno je u nekoliko općih dokumenata, poput Zakona o potvrđivanju Konvencije o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, Zakona o pravu na pristup informacijama, Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata, te sektorskim dokumentima poput Zakona o zaštiti okoliša, SOR RH, Strategije gospodarenja otpadom, Plana gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2007. – 2015., Nacionalne strategije zaštite okoliša i Nacionalnog plana djelovanja za okoliš.

U sažetku je napravljena samoprocjena stanja provedbe pokazatelja u našoj zemlji. Kao završeni su navedeni sljedeći procesi: poduzete su mjere za stvaranje uvjeta za podršku promicanju OOR te nacionalne politike pružaju podršku sinergijama između procesa vezanih za OR i OOR.

U fazi pripreme i izrade su procijenjeni sljedeći pokazatelji: politički, regulatorni i operativni okviri za podršku promicanju OOR; ključne teme OR-a obrađene su u formalnom obrazovanju; strategije za provedbu OOR-a jasno su utvrđene; promiče se cjelokupni institucijski pristup OOR/OR; OOR je uključen u sustav ocjene kvalitete/poboljšanja; postoje metode OOR-a i instrumenti za neformalno i informalno obrazovanje za ocjenu promjena u znanju, stavu i praksi; provedba OOR je proces koji uključuje više dionika; OOR je uključen u obuku obrazovnih djelatnika; postoje mogućnosti za suradnju između obrazovnih djelatnika u OOR; izrađeni su nastavni alati i materijali za OOR; postoje mehanizmi kontrole kvalitete za nastavne alate i materijale za OOR; dostupni su nastavni alati i materijali za OOR; promiče se istraživanje OOR; promiče se razvitak OOR; međunarodna suradnja u OOR osnažena je u okviru UNECE regije i šire.

Prema samoprocjeni stanja provedbe, jedino područje na kojem se nije još počelo raditi je širenje rezultata istraživanja o OOR-u.

²⁵ (1) osigurati da politički, regulatorni i operativni okviri podržavaju promicanje OOR; (2) promicanje održivog razvitka kroz formalno, neformalno i informalno učenje; (3) osposobiti obrazovne djelatnike za uključivanje održivog razvitka u nastavi; (4) osigurati pristup primjerenim alatima i materijalima za OOR; (5) promicati istraživanje o OOR-u i razvitak istog; (6) jačati suradnju za OOR na svim razinama unutar regije UNECE.

AKCIJSKI PLAN ZA OOR

UN-ovo Desetljeće obrazovanja za održivi razvitak 2005. - 2014. i Strategija za obrazovanje za održivi razvitak UNECE doprinijeli su prepoznavanju uloge obrazovanja kao bitnog alata u nastojanju da se postigne gospodarski i društveni održiviji razvitak, uz brigu za okoliš. Hrvatska se davno opredijelila za ovakav način razmišljanja i prepoznaje važnost obrazovanja za provedbu načela održivog razvitka. Upravo zbog brige za našu budućnost, pripremljen je ovaj Akcijski plan, uz uključivanje različitih društvenih grupa u proces izrade. Plan prepoznaje važnost cjeloživotnog učenja i jačanja kapaciteta pojedinaca i organizacija, potrebnih za promjene na bolje. Na taj način će građani Hrvatske moći donositi informirane odluke i aktivno sudjelovati u provedbi održivog razvitka.

„Naš najveći izazov u novom stoljeću je prihvatiti ideju koja se čini apstraktnom – održivi razvitak – i pretvoriti je ... u dnevnu realnost za sve ljude na svijetu.“

Kofi Annan, glavni tajnik UN-a, 2001.

„Razvitak mora biti održiv, ne samo ekološki, već i društveno i gospodarski ... Vlade, korporacije i pojedinci moraju razumjeti veze između tih različitih vrsta održivosti.“

Kofi Annan, glavni tajnik UN-a, 2004.

Opći cilj:

- Postići razumijevanje i prihvaćanje koncepta održivog razvitka među svim dionicima, jačanjem kapaciteta za doprinos održivom razvitku.

Postizanje cilja pretpostavlja osmišljavanje i provođenje mjera i aktivnosti u skladu s prioritetima te stavljanje fokusa na promjene za podršku održivom razvitku. To zahtijeva komuniciranje koncepta za bolje razumijevanje načela i ciljeva obrazovanja za održivi razvitak; podršku u istraživanjima; povezivanje gdje je moguće postojećih inicijativa i osmišljavanje novih; promoviranje obrazovanja donositelja odluka na svim razinama – nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj; jačanje suradnje i partnerstva između sektora u podržavanju novih mogućnosti i inicijativa; praćenje i vrednovanje postignutog.

Postizanje cilja zahtijeva promjenu postojeće obrazovne paradigme – od prenošenja i učenja činjenica što zatamljuje osvješćivanje i ne potiče stvaralačku društvenu aktivnost koja vodi promjeni, prema obrazovanju u kojem se traži kritičko preispitivanje, razmišljanje i donošenje zaključaka o pitanjima rada i života²⁶ - obrazovanje, koje omogućuje slobodu promišljanja, razumijevanje stvarnosti i međuodnosa okoliša, društva i gospodarskog razvitka te djelovanje na tu stvarnost.

Načela i uloga OOR-a

Imajući u vidu da OR predstavlja zapravo proces društvene promjene, politike OR-a i proces upravljanja trebaju imati za cilj promjenu stavova ponašanja i prakse donositelja odluka, poslovnog svijeta i potrošača. OR je prvenstveno pitanje stavova. Upravo zbog toga što stavovi imaju tako važnu ulogu, obrazovanje za OR se smatra od vitalne važnosti za postizanje

²⁶ Vidi P.Freire: Pedagogija obespravljenih, ODRAZ, 2002.

održivog načina promišljanja i provedbe razvitka.

OR može uspjeti jedino ako donositelji odluka, organizacije civilnog društva, poslovni svijet i ostali relevantni dionici surađuju. Javni sektor ne može sam pokrenuti održivi razvitak u skladu sa zacrtanim ciljevima. Građani moraju naučiti kako s razumijevanjem te s kojim vještinama i metodama mogu u potpunosti sudjelovati u procesu dogovaranja. Pri tome donositelji odluka moraju biti upoznati s načelima OR-a te biti motivirani za definiranje politika i ponašanje u praksi u skladu s tim načelima.

OOR je cjeloživotni proces. Razvija se kao širok, sveobuhvatan koncept, koji obuhvaća međusobno povezane teme zaštite okoliša te one vezane uz ekonomska i socijalna pitanja. Obrazovanje za OR treba uključiti znanje, vještine, razumijevanje, stavove i vrijednosti.

Govoreći o obrazovanju za OR, govorimo o različitim vrstama obrazovanja – formalno, neformalno i informalno. Pristup obrazovanju za OR stoga zahtijeva različite pristupe za svaku razinu/područje obrazovanja. Unutar formalnog obrazovanja, kad govorimo o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju u odnosu na visokoškolsko, također postoje razlike u pristupu, obzirom da visokoškolske ustanove imaju slobodu određivanja svojih nastavnih programa. Sloboda u definiranju načina i sadržaja obrazovnih programa postoji i u neformalnom obrazovanju.

Pored tema koje trebaju biti pokrivena OOR-om, a koje su prije navedene, važna je etička dimenzija uključujući i jednakost, solidarnost, međugeneracijsku solidarnost, te odnos između čovjeka i prirode, bogatih i siromašnih i dr. Odgovornost je sadržana u etičnosti i ona postaje praktično pitanje OOR-a.

Ključnu ulogu imaju škole koje pripremaju mlade ljude za uključivanje u društvo. Učenici trebaju biti pripremljeni za preuzimanje odgovornosti za konstruktivni razvitak društva te trebaju biti ohrabrivani u sistematičnom, kritičnom i kreativnom razmišljanju. OOR pretpostavlja promjenu fokusa s prijenosa informacija prema interaktivnom učenju. Pri tome treba voditi računa da formalno obrazovanje bude 'prožeto' iskustvima iz života i rada izvan razreda. Edukatori uključeni u OOR imaju važnu ulogu u usmjeravanju tog procesa i u osnaživanju dijaloga između učenika i studenata s donositeljima odluka, poslovnim sektorom i civilnim društvom.

Pri tome se ne smije zanemariti važnost neformalnog i informalnog obrazovanja za OR, kako bi bili komplementarni formalnom obrazovanju. Potreba za suradnjom među različitim dionicima uključenim u sve oblike OOR-a treba biti prepoznata i takva suradnja podržana. Važnu ulogu imaju i mediji te novinare i urednike također treba uključiti u proces.

Planiranje aktivnosti OOR-a te uvođenje OR u obrazovanje, ne znači stvaranje nove discipline. Povezivanje s već razvijenim i postojećim predmetima/temama je realna opcija. Uspostavljanjem veza između postojećih obrazovnih područja s prirodnim, ekološkim, kulturnim, tehnološkim, socijalnim (i političkim) značenjima, može se reći da se to područje bavi OR-om. Postojeći programi tako mogu pomoći da se obrade teme OR-a. To u praksi često zahtijeva povezivanje među tim postojećim programima. Možemo govoriti o obrazovanju okrenutom OR-u, kojem se sadržaj smješta u širi kontekst održivog razvitka. To ujedno znači da nema potrebe da se svaki obrazovni program transformira.

I u Strategiji UNECE se navodi da OOR ne treba biti dodatni zadatak, to je pitanje korištenja različitih načina i puteva u već postojećem sustavu. Glavne teme, kako su definirane u Strategiji UNECE, na kojima se temelji i ovaj AP, uglavnom odgovaraju temama koje se

pojavljaju u pojedinim predmetima s možda jednim izuzetkom, navedenim i u prikazu postojećeg stanja, a to su poduzetništvo i društvena odgovornost.

No, ono što nedostaje je povezanost među njima, što znači da je međupovezanost tema i način na koji edukatori te teme povezuju bitno za OOR. Stoga nastavno osoblje ima veliku odgovornost u 'prevođenju' OR-a u nastavu te se treba omogućiti da se oni kontinuirano obrazuju o OR-u i OOR-u. Obuka nastavnog osoblja ima ključnu ulogu.

Obrazovanje za OR nije samo zadatak škola, već društva u cjelini. Takav stav se uklapa u odredbe Strategije UNECE o OOR-u, koja ističe da se obrazovanje o prirodi i okolišu mora proširiti te postati komplementarno s drugim obrazovnim programima putem integriranog pristupa.

Suradnja između formalnog obrazovanja i drugih partnera donosi dodanu vrijednost, sama po sebi. Napori i stručnost trebaju biti kombinirani. Postoji potreba bolje informiranosti škola o ponudi/programima koje nude organizacije civilnog društva i druge organizacije. To zahtijeva dodatni napor, jer je takva suradnja između različitih dionika kompleksna, a za njeno ostvarivanje su potrebna i dodatna financijska sredstva. Neke mogućnosti su opisane u poglavlju o financiranju. U većini slučajeva se projekti OOR-a mogu pripremati i podnositi u partnerstvu dionika iz različitih sektora.

Vodeća načela obrazovanja za OR:

- Cjeloživotno učenje
- Učenje kroz akciju i participativne metode
- Suradnja i partnerstvo
- Poticanje kritičkog razmišljanja, definiranja problema i pronalaženje i primjena rješenja
- Integriranje tema OR u sustav obrazovanja u RH
- Uključenost širokog kruga dionika.

Ključne uloge obrazovanja za OR²⁷:

- Obrazovanje treba potaknuti vjerovanje da svatko od nas ima moć i odgovornost utjecanja na pozitivne promjene na globalnoj razini,
- Obrazovanje je primarni agent promjene prema OR-u, povećavajući kapacitete ljudi za transformiranje svoje vizije o društvu u realnost,
- Obrazovanje ojačava vrijednosti, ponašanje i životne stilove potrebne za OR,
- Obrazovanje za OR je proces učenja o donošenju odluka koje uzimaju u obzir dugoročnu budućnost,
- Obrazovanjem se razvijaju kapaciteti za promišljanje orijentirano na budućnost.

²⁷ Međunarodna shema provedbe UN-ovog Desetljeća za obrazovanje za OOR 2005. – 2014., UNESCO, 2005; <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148654e.pdf>

Prioritetna područja:

1. Formalno obrazovanje

Formalno obrazovanje označava djelatnost koja se izvodi u institucionalnim i javno verificiranim oblicima odgoja i obrazovanja radi stjecanja stručnog znanja, vještina i kompetencija.

Sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj sastoji se od:

- predškolskog odgoja
- osnovnog obrazovanja
- srednjeg obrazovanja
- visokog obrazovanja.

Predškolski odgoj i obrazovanje namijenjen je djeci do polaska u osnovnu školu. Predškolska djelatnost je Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju²⁸ uređena kao podsustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske²⁹ od 1997. godine.

Osmogodišnje *osnovno obrazovanje* u Republici Hrvatskoj regulirano je Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi³⁰ te je obvezno za svu djecu, u pravilu od šeste do petnaeste godine života. Svrha i ciljevi osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja usmjereni su na kontinuirani razvitak učenika u skladu s njegovim sposobnostima i sklonostima.

Srednjoškolskim obrazovanjem se omogućava stjecanje znanja i sposobnosti za rad i nastavak školovanja. Djelatnost srednjeg školstva obavljaju srednjoškolske ustanove i druge pravne osobe, a obuhvaća različite vrste i oblike odgoja i obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja koji se ostvaruju u skladu s odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.³¹

Djelatnost *visokog obrazovanja* obavljaju visoka učilišta - sveučilišta te fakulteti i umjetničke akademije u njegovom sastavu, veleučilišta i visoke škole. Sveučilišta organiziraju i izvode sveučilišne³², a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju³³ mogu organizirati i izvoditi i stručne studije³⁴, koje izvode i veleučilišta i visoke škole.

Obrazovanje odraslih u Republici Hrvatskoj je regulirano Zakonom o obrazovanju odraslih³⁵. koji opisuje oblike obrazovanja odraslih i definira tko, i pod kojim uvjetima, može izvoditi programe obrazovanja odraslih. Prema tom Zakonu, obrazovanje odraslih može se provoditi kao formalno, neformalno, informalno i/ili samousmjereno učenje³⁶. Formalno obrazovanje

²⁸ Narodne novine 10/97. i 107/07

²⁹ U 2009./10. pedagoškoj godini 58% djece predškolske dobi obuhvaćeno je redovitim programima, a oko 28% kraćim. Prije polaska u školu obuhvaćeno je programima predškolskog odgoja 99,60% djece, u redovitim vrtičkim programima ili u programima predškole.

³⁰ Narodne novine 87/08, 86/09, 92/10, 105/10

³¹ Postoje programi za stjecanje srednje školske, srednje stručne spreme i niže stručne spreme, a programima osposobljavanja i usavršavanja dopunjuju se stečena znanja, sposobnosti i vještine za rad u struci. Srednje škole, ovisno o vrsti nastavnog plana i programa koji provode su: gimnazije, strukovne škole te umjetničke škole.

³² Sveučilišni studiji osposobljavaju studente za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito. Sveučilišni studiji obuhvaćaju tri razine: preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij.

³³ Narodne novine 123/03, 105/04, 174/04, 2/07 Odluka USRH, 46/07 i 45/09

³⁴ Stručni studiji pružaju studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja te ih osposobljavaju za neposredno uključivanje u radni proces. Stručni studiji obuhvaćaju dvije razine: stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij.

³⁵ Narodne novine 17/07

³⁶ Formalno obrazovanje odraslih označava djelatnost koja se izvodi u institucionalnim i javno verificiranim oblicima obrazovanja radi stjecanja stručnog znanja, vještina i sposobnosti. Neformalno obrazovanje odraslih označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvitak. Informalno učenje odraslih označava aktivnosti u kojima odrasla osoba prihvaća

odraslih provodi se na temelju programa koje je odobrio MZOŠ s ciljem stjecanja strukovnih znanja, vještina i sposobnosti. Ono uključuje osnovno obrazovanje odraslih, srednje obrazovanje odraslih kao i visoko obrazovanje odraslih.

2. Neformalno obrazovanje

Neformalno obrazovanje označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje i usavršavanje za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvitak. Neformalno obrazovanje zadovoljava dopunske, dodatne ili alternativne potrebe učenja i može, ali ne mora biti povezano sa sustavom formalnog obrazovanja. Razlikuje se neformalno obrazovanje u kojima osoba stječe javnu ispravu (certifikat, licencu itd.)³⁷ najčešće u provedbi ustanova za obrazovanje odraslih, različitih centara, pučkih učilišta i tvrtki te necertificirano neformalno obrazovanje koje ne vodi izdavanju javnih isprava, a koje najčešće provode udruge, sindikati itd. U tranzicijskim zemljama kao što je Hrvatska pokazalo se da su organizacije civilnog društva (udruge, sindikati, zaklade) snažan promotor obrazovanja odraslih.³⁸

3. Informalno obrazovanje

Informalno obrazovanje ili samoobrazovanje je učenje koje pojedinac izvaninstitucionalno organizira za sebe. Podrazumijeva različite, uglavnom individualne, obrazovne aktivnosti samoinicirane od strane osobe koja uči ili spontano stječe iskustva i znanja tijekom života (od učenja kod kuće i putem elektronskih medija i interneta, do stjecanja različitih znanja u kontaktu s drugim ljudima u procesu socijalizacije).

Osoba prihvaća stajališta i vrednote, te vještine, znanja i kompetencije iz svakodnevnog iskustva, posla koji obavlja, te drugih utjecaja i izvora iz svoje okoline. Rezultat obrazovanja postaje učenikova svojina na temelju koje on obavlja određene uloge u životu te proširuje svoja znanja i vještine u kontekstu cjeloživotnog učenja.

4. Politike, zakonodavni i operativni okviri

Područje koje se odnosi na okvir za OOR na svim razinama obrazovanja kao i međuresornu suradnju i suradnju između raznih zainteresiranih strana, uključujući konzultativne mehanizme. U Strategiji za OOR UNECE navedeno je da je potrebna snažna politička potpora na svim razinama upravljanja kako bi se perspektive OR-a uključile u cjelokupno područje obrazovanja.

Učinkovito provođenje OOR-a zahtijeva da ta tema bude integrirana u politike, strategije planiranja, investiranja i upravljanja nacionalne i lokalnih uprava za sve razine odgoja i obrazovanja. U Strategiji za OOR UNECE je nadalje navedeno da će izazov biti provođenje reforme oblikovanja politike i operativnog okvira obrazovnog sektora na temelju povjerenja, uključenosti i supsidijarnosti. Naglašena je i potreba suradnje javnog sektora s provediteljima formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. Trebalo bi prepoznati i osnažiti suradnju, podijeljenu odgovornost i vodstvo od strane relevantnih TDU kao važan mehanizam za dobro upravljanje. Postoji i potreba za mehanizmom koordinacije za provedbu OOR-a.

5. Istraživanje i inovativni pristupi obrazovanju za OR

stajališta i pozitivne vrednote te vještine i znanja iz svakodnevnog iskustva i raznolikih drugih utjecaja i izvora iz svoje okoline. Samousmjerenom učenje odraslih označava aktivnosti u kojima odrasla osoba samostalno uspostavlja kontrolu nad procesom učenja kao i odgovornost za rezultate učenja. Obrazovanje odraslih prema ovome Zakonu mogu provoditi pučka otvorena učilišta, osnovne i srednje škole, visoka učilišta, škole stranih jezika i različite ustanove.

³⁷ Certificirano neformalno obrazovanje - proces neformalnog obrazovanja završava formaliziranom provjerom ishoda učenja, odnosno stečenih znanja, vještina i kompetencija (npr. polaganjem ispita, izradom projekta ili programa) i stjecanjem isprave.

³⁸ Izvor: Projekt "Strategija razvitka Republike Hrvatske", Ured za strategiju razvitka RH, Odgoj i obrazovanje, Bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju, 2001., http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bela_knjiga-toc-cro-hrv-t02.pdf

Podrazumijeva metode učinkovitog učenja, alata za ocjenjivanje, formiranja stavova i vrijednosti, školskog/institucionalnog razvitka i provedbe informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Istraživanje o OOR-u bi trebalo pružati stalnu osnovu za razvijanje OOR-a na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini i trebalo bi preporuke ugraditi u razne dijelove obrazovnog sustava.

6. Jačanje kompetencija nastavnog osoblja i donositelja odluka

Nastavnici, osobe na vodećim položajima i donositelji odluka na svim razinama obrazovanja su ključ promjena i stoga trebaju povećati svoje znanje o obrazovanju za održivi razvitak kako bi osmislili i proveli kvalitetne programe obrazovanja i pružali primjerene savjete i potporu. Nastojanja za jačanje kapaciteta i stručnosti potrebna su stoga na svim razinama formalnog i neformalnog obrazovanja.

7. Obrazovni materijali

Odnosi se na primjenu inovativnih načina podučavanja, sredstva i materijale za OOR na svim razinama, za opće i stručno obrazovanje i za samoobrazovanje, te njihovu prilagodbu lokalnim uvjetima i potrebama (ukoliko se radi o stranoj literaturi ili iskustvima). Ovdje se uključuje korištenje elektroničkih, audio, video i multimedijских resursa i vizualnih pomagala za nastavne svrhe kao i za razmjenu informacija.

8. Informiranje i jačanje svijesti građana

Potrebno je uključivanje sredstava javnog informiranja, koja imaju veliku snagu i utjecaj pri usmjeravanju odabira i načina života građana, posebno djece i mladih ljudi. Važnu ulogu mogu imati i organizacije civilnog društva, ali i TDU, instituti i druge relevantne organizacije te političari. Izazov je mobilizirati njihovo znanje i iskustvo i distribucijske kanale za prijenos pouzdanih informacija i ključnih poruka o pitanjima u vezi održivog razvitka.

Vremenski okvir

Prema Zakonu o zaštiti okoliša SOR RH se donosi svakih deset godina. Obzirom na tako dugo razdoblje, moguće je provesti reviziju i aktualizaciju SOR-a na sredini tog razdoblja. Ovaj AP se donosi za razdoblje od pet godina te je za većinu mjera rok ostvarenja kratkoročan ili srednjoročan. No neke mjere zahtijevaju dulje vrijeme pripreme i provedbe te se za njih predviđa dulje razdoblje.

Način provedbe i praćenje AP

Prema Zakonu o zaštiti okoliša Strategija održivog razvitka se donosi za razdoblje od 10 godina, dok se ovaj Akcijski plan donosi za pet godina. No predviđeno je kontinuirano praćenje provedbe putem pokazatelja.

AP se predviđa uspostava međuresornog tijela za praćenje provedbe AP OOR, koje će koordinirati MZOPUG i MZOŠ. To će tijelo održavati redovite sastanke i donositi operativne planove za praćenje provedbe AP OOR-a. Također će osmisliti način prikupljanja podataka od relevantnih dionika o provedbenim aktivnostima OOR-a te pripremati izvještaje.

Mogući izvori financiranja:

Kroz analizu postojećeg stanja identificirani su neki od mogućih izvora financiranja³⁹. Uglavnom se radi o postojećim shemama financijskih potpora za projekte, koje dodjeljuju putem javnih natječaja tijela državne uprave, regionalna i lokalna samouprava, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, pojedina poduzeća i sl. Prepoznati su i programi EU kao mogući izvor, kroz različite komponente IPA-a i druge programe.

Program IPA komponenta I. *Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija* uključuje mjere izgradnje institucija i s njima povezanog ulaganja u Republiku Hrvatsku s ciljem ispunjavanja kriterija za pristupanje EU, a s naglaskom na ispunjenje političkih, ekonomskih i kriterija kojima se omogućuje ispunjenje obveza nakon primanja Hrvatske u punopravno članstvo EU. Unutar te komponente, kroz projekt *Jačanje kapaciteta sektora civilnog društva za praćanje primjene europske pravne stečevine* raspisuju se natječaji za bespovratne financijske potpore udrugama i njihovim partnerima i u području zaštite okoliša i OR-a.

Ulaganja u sektoru ljudskih potencijala u pretpristupnom razdoblju financiraju se u okviru IV. komponente IPA-e kroz Operativni program *Razvitak ljudskih potencijala* kojim je postavljen niz prioriteta na području zapošljavanja, socijalnog uključivanja i obrazovanja a koji su veoma bliski prioritetima Europskog socijalnog fonda, jednog od strukturnih fondova koje će Hrvatska koristiti nakon pristupanja Europskoj uniji. Ciljevi ovog Operativnog programa jesu povećati razinu zapošljivosti, privući i zadržati što više ljudi u zaposlenosti i to povećanim ulaganjem u ljudski kapital te jačati socijalno uključivanje i promicati prilagodljivost poduzeća i radnika.

Mogući izvor sredstava je i iz Fonda za ulaganje u znanost i inovacije (SIIF) financiranog iz pretpristupnog programa IPA, Komponenta IIIc.

Potrebno je utjecati na institucije kako bi dio sredstava namijenjenih financijskim potporama bio usmjeren ciljno za obrazovanje za održivi razvitak te pratiti i izvještavati kroz različite kanale informiranja o mogućnostima koje se otvaraju kroz različite programe EU ili bilateralne mogućnosti.

Hrvatska sudjeluje i u Programu za cjeloživotno učenje Europske komisije, koji je usmjeren na sve stupnjeve obrazovanja i stručnog usavršavanja. Cilj Programa je doprinijeti napretku Europe kao društva znanja s održivim gospodarskim razvitkom, većim brojem kvalitetnih radnih mjesta te jačom društvenom kohezijom. Program potiče razmjenu i suradnju među obrazovnim institucijama širom Europe, mobilnost sudionika obrazovnog procesa, obrazovnih stručnjaka te osoba već prisutnih na tržištu rada. Pokriva razdoblje od 2007. - 2013. godine. Program za cjeloživotno učenje sastoji se od četiri sektorska potprograma: *Comenius* obuhvaća predškolski odgoj i školsko obrazovanje; *Erasmus* se odnosi na visokoškolsko obrazovanje; *Leonardo da*

³⁹ U Izvješću o provedbi Strategije za OOR UNECE, na pitanje jesu li javni proračuni i/ili gospodarski poticaji dostupni izričito za pružanje podrške OOR, navedeni su sljedeći izvori: Nacionalni program zaštite ljudskih prava – kontinuirano financira Ured za ljudska prava;

Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa financijski podupiru projekte i programe udruga koje djeluju na području izvaninstitucionalnog obrazovanja djece i mladih – jedan od prioriteta poziva na podnošenje projektnih prijedloga je OOR. Također pružaju podršku promicanju OOR kroz sufinanciranje rada organizacija civilnog društva.

G2G projekt s Nizozemskom "Obuka državnih službenika o održivom razvitku i obrazovanju za održivi razvitak". Konačni cilj projekta je obrazovati buduće trenere za održivi razvitak i uključiti ovaj program u Katalog programa izobrazbe državnih službenika Ministarstva uprave.

Ministarstvo turizma redovito putem dodjele bespovratnih sredstava pruža podršku obrazovnim programima vezanim za održivi turizam za stanovništvo i kadrove u turizmu. Ove obrazovne programe organiziraju i provode organizacije civilnog društva, agencije i instituti putem različitih seminara i radionica.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti kontinuirano pruža podršku nacionalnom programu za mlade čiji je cilj pridonijeti rješavanju potreba mladih i pridonijeti poboljšanju kakvoće njihovih života.

Vinci obuhvaća strukovno obrazovanje i osposobljavanje na svim razinama obrazovanja; *Grundtvig* je usmjeren na obrazovanje odraslih, formalno, neformalno i informalno.

Dio sredstava će trebati predvidjeti u Državnom proračunu (npr. za aktivnosti koordinacijskog tijela za OOR i njegov rad, izradu nputka i dr. aktivnosti koje će obavljati predstavnici tijela državne uprave -TDU).

Dio sredstava za aktivnosti na regionalnoj i lokalnoj razini trebat će osigurati i regionalna i lokalna samouprava.

TABLICE PO PRIORITETNIM PODRUČJIMA

1. Formalno obrazovanje
2. Neformalno obrazovanje
3. Informalno obrazovanje
4. Politike, zakonodavni i operativni okviri
5. Istraživanje i inovativni pristupi obrazovanju za OR
6. Jačanje kompetencija odgojitelja, učitelja, nastavnika, predavača na visokim učilištima i donositelja odluka
7. Obrazovni materijali
8. Informiranje i jačanje svijesti građana

1. FORMALNO OBRAZOVANJE

Cilj: Promicati i uvoditi teme održivog razvitka u sustav formalnog obrazovanja

Mjera 1.1.	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provoditelji (nositelji/suradnici)
Uključiti znanja i vještine, stavove i vrijednosti za održivi razvitak (OR) u predmetne kurikulume osnovnih i srednjih škola	1.1.1. Izraditi napatuk za predmetna povjerenstva ⁴⁰ 1.1.2. Prikupiti informacije i napraviti pregled/analizu tema OR-a u predmetnim kurikulumima i način međusobnog povezivanja relevantnih tema	<ul style="list-style-type: none"> Aktivnosti obrazovanja za održivi razvitak uvedene kao obvezni dio školskih kurikuluma Pripremljeni i uvedeni novi kurikulumi u strukovnom obrazovanju koji sadrže elemente održivog razvitka 	2013. - 2016.	MZOŠ, Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO), Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), MINGORP, osnovne i srednje škole
Mjera 1.2.				
Promicati participativne obrazovne metode te unaprijediti obrazovne materijale kao potpore obrazovnom procesu na svim razinama	1.2.1. Promicati jaču primjenu metodologije podučavanja temeljenu na istraživačkoj nastavi i iskustvenom učenju, uz usmjerenost na razvijanje osobne odgovornosti i empatije, razvijanje socijalnih vještina i vještina svjesnog i odgovornog donošenja odluka te uz isticanje i njegovanje pozitivnih vrijednosti 1.3.2. Izraditi nove i/ili revidirati postojeće obrazovne materijale 1.2.2. Podupirati školske/obrazovne projekte u području obrazovanja za održivi razvitak 1.3.4. Promovirati primjere dobre prakse i istraživanja u području obrazovanja za održivi razvitak	<ul style="list-style-type: none"> Broj stručnih predavanja iz područja metodike za OOR Provedena istraživanja u području obrazovanja za održivi razvitak Broj financiranih projekata u području obrazovanja za održivi razvitak Broj izdanih publikacija o primjerima dobre prakse u području obrazovanja za održivi razvitak 	2013. kontinuirano	MZOŠ, AZOO, ASOO, škole, visoko obrazovne ustanove, organizacije civilnog društva (OCD-i)
Mjera 1.3.				

⁴⁰ Predmetna povjerenstva - imaju izuzetno važnu ulogu i obavljaju niz ključnih zadataka: pripremaju ispitne kataloge za sve predmete, pripremaju ispitne zadatke – ispitne materijale, definiraju standarde, minimalne kompetencije i razine uspješnosti, surađuju pri uvježbavanju ispitnih ocjenjivača, pripremaju ishodišta za dodatno obrazovanje nastavnika, pripremaju metodičke priručnike za nastavnike.

Integrirati teme odgoja i obrazovanja djece za OR u programe predškolskog odgoja	1.3.1. U predškolske programe uvesti što veći broj aktivnosti kojima se djeci predškolske dobi približavaju teme OR-a i pomažu u njihovom odgoju za odgovornije građanstvo u kasnijoj dobi 1.3.2. Prikupiti informacije i napraviti pregled/analizu tema OR-a u predškolskim programima	<ul style="list-style-type: none"> • Broj predškolskih programa u koje su uvrštene teme OR iz UNECE strategije uključenih u predškolske programe⁴¹ • Broj vrtića koji primjenjuju programe 	2013. - 2016.	MZOŠ, AZOO, ustanove predškolskog odgoja, lokalna i regionalna samouprava
Mjera 1.4.				
Potaknuti povezivanje različitih visokih učilišta u područjima prirodnih i društvenih znanosti	1.4.1. Osmisliti interdisciplinarnu i multidisciplinarnu studiju / kolegiju u visokom obrazovanju	<ul style="list-style-type: none"> • Broj interdisciplinarnih i multidisciplinarnih studija/kolegija u Hrvatskoj i broj studenata koji ih pohađa 	2015. - 2016.	MZOŠ, visokoškolske ustanove, Nacionalna zaklada za znanost
Mjera 1.5.				
Povezivanje srednjih škola s gospodarstvom u području OR-a	1.5.1 Ispitati potrebe gospodarstva za stručnom radnom snagom u području OR-a 15.2. Osigurati obrazovanje stručnih kadrova u srednjim školama u skladu s potrebama gospodarstva u području OR-a	<ul style="list-style-type: none"> • strukovni kurikulumi izrađeni u skladu s potrebama gospodarstva u području OR-a 	2014.	MZOŠ, ASOO, AZOO, MINGORP, srednje škole, organizacije poslovnog sektora

⁴¹ Mogući načini prikupljanja informacija: preko AZOO, vanjski ugovorni procjenitelj/analitičar

2. NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Cilj: Promicati i provoditi obrazovanje za održivi razvitak kroz neformalno obrazovanje

Mjera 2.1.	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provoditelji (nositelji/suradnici)
Povećati vještine i znanja o OR stručnjaka koji sudjeluju u planiranju, upravljanju i provedbi mjera razvitka	<p>2.1.1. Organizirati edukativne radionice/seminari o OR</p> <p>2.1.2. Organizirati posjete primjerima dobre prakse u Hrvatskoj i EU</p> <p>2.1.3. Provesti istraživanja u području obrazovanja za OR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Broj osmišljenih i provedenih radionica/seminara o OR-u • Broj organiziranih konferencija/okruglih stolova praktičara i teoretičara u području OR-a za dionike koji sudjeluju u planiranju, upravljanju i provedbi razvitka • Broj provedenih istraživanja o obrazovanju za OR • Povećana razina znanja i vještina vezanih uz vrijednosti, metode i načela održivog razvitka⁴² 	2012. kontinuirano	MZOPUG, Ministarstvo uprave, lokalna i područna (regionalna) samouprava, HRPSOR, HUP, HGK, HOK, Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva (NZRCD), sindikati, razvojne agencije, instituti, OCD ⁴³
Mjera 2.2.				
Ojačati kapacitete dionika u lokalnim zajednicama za OR	<p>2.2.1. Poticati i promovirati participativno donošenje lokalnih održivih planova</p> <p>2.2.2. Pružati podršku i educirati članove lokalnih partnerstava u svrhu uspostave lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova) prema LEADER načelu</p> <p>2.2.3. Podržati i poticati osnivanje lokalnih centara za obrazovanje građana o OR</p> <p>2.2.4. Informiranje i konzultiranje tijela središnje, regionalne i lokalne vlasti, korisnika voda, NVO-a i šire javnosti o Nacrtu Plana upravljanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Broj edukativnih programa koji sadrže elemente OR • Broj sudionika edukativnih programe • Broj osnovanih LAG-ova na području RH • Povećana razina znanja i vještina vezanih uz vrijednosti, metode i načela održivog razvitka⁴⁴ • Broj lokalnih centara za OOR <p>• Objava Nacrta PUVP-a na internetskoj stranici MRRŠVG,</p>	2011. kontinuirano	Ministarstvo uprave, MPRRR, MRRŠVG, Hrvatske vode, lokalna i područna (regionalna) samouprava, OCD-i, razvojne agencije, NZRCD

⁴² Ovaj pokazatelj se može mjeriti evaluacijskim upitnikom na početku i na kraju edukacije/seminara te se ponovnom evaluacijom s vremenskim odmakom.

⁴³ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

⁴⁴ Ovaj pokazatelj se može se mjeriti evaluacijskim upitnikom na početku i na kraju edukacije/seminara te se ponovnom evaluacijom s vremenskim odmakom.

	vodnim područjima (u daljnjem tekstu PUVP) 2.2.5. Javna rasprava o Nacrtu PUVP-a i Strateškoj studiji utjecaja na okoliš	informiranje u javnim glasilima o objavi nacрта na internetskim stranicama, organiziranje javnih tribina • Uspješno provedena javna rasprava i donošenje PUVP-a	Kraj 2011.	
Mjera 2.3.				
Povećati vještine i znanje o OR u poslovnom sektoru	2.3.1. Podržavati postojeće te osmisliti i provoditi nove programe obuke o temama vezanim za OR, društvenu odgovornost i dr.	• Broj organiziranih skupova, edukacija o održivom razvitku i društvenoj odgovornosti u poslovnom sektoru • Broj poslovnih subjekata koje uključuju temu OR i društvene odgovornosti u svoj rad	2011. kontinuirano	HRPSOR, HGK, HUP, HOK u suradnji s MINGORP, OCD sindikati
Mjera 2.4.				
Ojačati kapacitete edukatora ⁴⁵ iz područja neformalnog obrazovanja za OR	2.4.1. Izraditi kurikulume i provesti treninge za trenere za OR u relevantnim područjima OR (zaštita okoliša, ljudska prava, socijalna uključenost, planiranje održivog/ruralnog razvitka i dr.) 2.4.2 Informirati i obučavati edukatore o kompetencijama za OOR	• Broj osmišljenih programa i provedenih treninge za trenere za OOR i OR • Baza podataka o educiranim trenerima (zaštita okoliša, ljudska prava, socijalna uključenost i dr.) • Razina znanja, vještina i informacija o kompetencijama za OOR među trenerima ⁴⁶ • Broj publikacija /priručnika koje integriraju u svoj sadržaj OR i OOR	2011. kontinuirano	MZOPUG, Ministarstvo uprave, MPRRR, MRRŠVG, OCD, HUP, HRPSOR, HOK, sindikati, TDU, lokalna i područna (regionalna) samouprava, NZRCD
Mjera 2.5.				
Omogućiti dodatno stjecanje znanja i vještina za OR učenika i studenata izvan formalnog obrazovanja	2.5.1 Osmisliti/provoditi programe neformalnog obrazovanja za OR za učenike i studente u slobodno vrijeme	• Broj obrazovnih programa koji sadrže elemente OR • Broj organizacija koje organiziraju i provode	2011. kontinuirano	OCD, organizacije poslovnog sektora, sindikati

⁴⁵ Edukator je širok pojam koji podrazumijeva ulogu trenera/konzultanata/predavača.

⁴⁶ Može mjeriti evaluacijskim upitnikom prije i poslije treninga/seminara

		neformalno obrazovanje <ul style="list-style-type: none"> • Broj učenika i studenata koji sudjeluju o dodatnim programima OOR 		
--	--	--	--	--

Mjera 2.6.				
Povećati znanja i vještine djelatnika medija prvenstveno novinara i urednika	8.3.1. Osmisliti i trajno održavati radionice za novinare i urednike različitih medija o OR-u	<ul style="list-style-type: none"> • Broj uključenih novinara i urednika u edukaciju 	2012. kontinuirano	Hrvatsko novinarsko društvo (HND), novinari, OCD-i, NZRCD

3. INFORMALNO OBRAZOVANJE

Cilj: Promicati i omogućiti obrazovanje za OR kroz informalno obrazovanje

Mjera 3.1	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provođitelji (nositelji/suradnici)
Osigurati mogućnost za informalno obrazovanje različitih dionika	<p>3.1.1 Pripremiti i postaviti internetske stranice s relevantnim informacijama za različite dionike iz područja OR-a i OOR-a, ažuriranje postojećih internetskih stranica</p> <p>3.1.2. Izraditi informativno-edukacijske materijale (CD, priručnici, brošure, letci, promotivni plakati i dr.) za širu javnost</p> <p>3.1.3 Poticati projekte čije aktivnosti obuhvaćaju informalno obrazovanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Broj internetskih stranica koje imaju dijelove s relevantnim informacijama za različite dionike i područja OR-a • Broj informativno-edukacijskih materijala za građane i ostale dionike • Broj financiranih projekata koji podržavaju informalno obrazovanje za OR 	2011. kontinuirano	MZOPUG, AZOO, MINGORP i druga tijela državne uprave (TDU), OCD-i ⁴⁶ , instituti, HZZ, lokalna i područna (regionalna) samouprava, NZRCD
Mjera 3. 2.				
Osigurati mogućnost informalnog obrazovanja zaposlenika na radnom mjestu	3.2.1. Osmisliti programe obrazovanja prilagođene provođenju na radnom mjestu	<ul style="list-style-type: none"> • Provedeno istraživanje o postojećim programima informalnog obrazovanja prilagođenog provođenju na radnom mjestu s prepoznatim potrebama i preporukama za nove mogućnosti • Broj osmišljenih i provedenih programa obrazovanja na radnom mjestu • Broj uključenih poslovnih subjekata 	2013. kontinuirano	HGK, HOK, OCD-i ⁴⁷ , TDU i lokalna i područna (regionalna) samouprava, poslovni subjekti, OCD-i

⁴⁷ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

4. POLITIKE, ZAKONODAVNI I OPERATIVNI OKVIRI

Cilj: Osigurati da politički, regulatorni i operativni okvir podupiru promicanje obrazovanja za održivi razvitak

Mjera 4.1.	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provoditelji (nositelji/suradnici)
Uspostaviti međuresornu koordinaciju za OOR na nacionalnoj razini	4.1.1. Osnovati međuresorno tijelo za praćenje provedbe AP OOR 4.1.2. Planiranje, provedba i praćenje provedbe AP OOR	<ul style="list-style-type: none"> • Međuresorno tijelo je osnovano • Godišnje izvješće o radu međuresornog tijela 	Osnivanje u 2011. kontinuirano	Koordinatori MZOPUG i MZOŠ, uz sudjelovanje relevantnih TDU, relevantni instituti, poslovne organizacije, OCD-i, lokalna i područna (regionalna) samouprava

5. ISTRAŽIVANJE I INOVATIVNI PRISTUPI OBRAZOVANJU ZA OR

Cilj: Promicati istraživanje i razvitak obrazovanja za održivi razvitak te osigurati pristup primjerenim alatima i materijalima za OOR

Mjera 5.1.	Aktivnost	Pokazatelj		
Razvijati međusektorska partnerstva za OOR i umrežavanja unutar zemlje i na međunarodnoj razini	5.1.1. Nastaviti sudjelovanja RH u međunarodnim, svjetskim mrežama i potaknuti nova umrežavanja na svim razinama	<ul style="list-style-type: none"> • Broj projekata ostvarenih kroz specijalizirane programe, kao npr.⁴⁸ • Broj zajedničkih bilateralnih i multilateralnih projekata na području visokoškolske i znanstvene suradnje i području odgoja i obrazovanja na razini osnovnih i srednjih škola • Provedba operativnog programa za okoliš i energetiku • Obilježavanje Dana Dunava 29. lipnja • Projekt „Lijepa naša Sava“ • Projekt „Enhancement of the Stakeholder Involvement in the Management of the Sava River Basin – Towards the Establishment of the Sava Water Partnership“ (Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Save) 	2011. kontinuirano	Relevantna TDU i agencije, javne ustanove, OCD-i ⁴⁹ , HGK, HOK, škole, visokoškolske i znanstvene ustanove, MRRŠVG, Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Save, MMPI, Hrvatske vode, Agencija za vodne putove, lokalna i područna (regionalna) samouprava, NZRCD
Mjera 5.2				
Promicati inovativne pristupe obrazovanju za OOR	5.2.1. Promicati metode učinkovitog učenja, formiranja stavova i vrijednosti te alata za ocjenjivanje OOR-a 5.2.2. Promicati učenje na daljinu putem elektroničkih sredstava i internetskih resursa (E-učenje)	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti relevantnih dionika koji obrazuju predstavnike osnovnih, srednjih škola i visokog obrazovanja, te razmjenjuju informacije o inovativnim pristupima OOR-a • Broj programa e-učenja obrazovanja (osnovno školstvo s naglaskom na područne škole u 	2011. kontinuirano	MZOŠ i druga relevantna TDU, institucije visokog školstva, ASOO, AZOO, CARNet, OCD-i, javne obrazovne ustanove za obrazovanje odraslih, NZRCD

⁴⁸ 7. okvirni program za istraživanje i razvitak, Long Life Learning (LLL), Eureka, Tempus, Erasmus, Cross border cooperation (CBC) itd.

⁴⁹ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

		ruralnim područjima, srednje školstvo i visoko obrazovanje) <ul style="list-style-type: none">• Broj korisnika e-učenja (elektronskog učenja)		
--	--	---	--	--

6. JAČANJE KOMPETENCIJA ODGOJITELJA, UČITELJA, NASTAVNIKA, PREDAVAČA NA VISOKIM UČILIŠTIMA I DONOSITELJA ODLUKA

Cilj: Ojačati kapacitete odgojitelja, učitelja, nastavnika, predavača na visokim učilištima za obrazovanje za OR i donositelja odluka za kvalitetno odlučivanje o razvojnim pitanjima

Mjera 6.1	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provoditelji (nositelji/suradnici)
Jačanje kompetencija zaposlenika u obrazovnom procesu	6.1.1. Uvesti temu OR-a i OOR-a u početnu izobrazbu odgojitelja, učitelja, nastavnika, predavača na visokim učilištima 6.1.2. Uvesti temu OR-a i OOR-a u trajnu izobrazbu odgojitelja, učitelja, nastavnika, predavača na visokim učilištima 6.1.3. Razviti kriterije za potvrđivanje profesionalne kompetencije za OOR 6.1.4. Razviti kriterije za nagrađivanje posebnog zalaganja i uspjeha u obrađivanju tema OR-a za škole i učitelje, nastavnike	<ul style="list-style-type: none"> • Broj programa za obrazovanje odgojitelja i nastavnog osoblja o OR-u i OOR-u • Dokument „Učenje za budućnost: Kompetencije u OOR“ dostavljen svim školama • Broj priznanja za zalaganje i uspjehe u obrađivanju tema OOR 	2013.	MZOŠ, MZOPUG, Učiteljski fakultet, Filozofski fakultet, AZOO, ASOO
Mjera 6.2				
Povećati vještine i znanje o OR predstavnika TDU i drugih relevantnih tijela	6.2.1. Osmisliti/provoditi edukativne radionice/seminare o OR za predstavnike TDU 6.2.2. Osmisliti/provoditi trening za trenere	<ul style="list-style-type: none"> • Broj organiziranih radionica o OR za predstavnike TDU • Broj sudionika na radionicama • Broj osposobljenih trenera 	2011. kontinuirano	Centar za stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika (Ministarstvo uprave), MZOPUG i ostala TDU, OCD-i ⁵⁰ , HGK, HOK, razvojne agencije
Mjera 6.3				

⁵⁰ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

Povećati vještine i znanje o OR predstavnika samouprave na lokalnoj i regionalnoj razini	6.3.1. Osmisliti/provoditi edukativne radionice/seminare o OR za predstavnike regionalne i lokalne samouprave	<ul style="list-style-type: none"> • Broj organiziranih radionica o OR za predstavnike regionalne i lokalne samouprave • Broj sudionika radionica 	2011. kontinuirano	Ministarstvo uprave, MZOPUG, lokalna i područna (regionalna) samouprava, OCD-i ⁵¹ , HGK, HOK, razvojne agencije
Mjera 6.4				
Definiranje kompetencija za OOR odgojitelja, učitelja, nastavnika, predavača na visokim učilištima i donositelja odluka	6.5.1. Razviti kompetencije odgojitelja, učitelja, nastavnika, predavača na visokim učilištima i donositelja odluka, imajući u vidu kompetencije koje razvija UNECE	<ul style="list-style-type: none"> • Usuglašene osnovne kompetencije za OR i definiran način stjecanja kroz postojeće i nove kurikule za formalno i neformalno obrazovanje • Izvješća o provođenju Strategije za OOR UNECE 	2013. kontinuirano	MZOŠ, AZOO, ASOO, MZOPUG, uz sudjelovanje drugih relevantnih agencija, sveučilišta, OCD, instituta

⁵¹ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

7. OBRAZOVNI MATERIJALI

Cilj: Osigurati preduvjete za kvalitetno obrazovanje za OR putem razvijanja i osiguravanja adekvatnih obrazovnih materijala

Mjera 7.1	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provoditelji (nositelji/suradnici)
Osigurati obrazovne materijale za OOR	<p>7.1.1 Osigurati materijale za OOR na svim razinama, za opće i strukovno obrazovanje i za informalno obrazovanje, i prilagoditi ih lokalnim uvjetima i potrebama (ako se radi o prijevodu inozemnih materijala)</p> <p>7.1.2 Poticati razvitak i izradu obrazovnih materijala za OOR za potrebe nastavnika (za sve razine odgoja i obrazovanja)</p> <p>7.1.3 Poticati razvitak i korištenje elektroničkih, audio, video i multimedijских resursa i pomagala za nastavne svrhe</p> <p>7.1.4 Uvesti mehanizme kontrole kakvoće nastavnih alata i materijala za OOR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza problema i potreba vezanih uz obrazovne materijale za OOR • Broj obrazovnih materijala dostupan na hrvatskom jeziku • Uspostavljen mehanizam kontrole kakvoće obrazovnih materijala za OOR 	2012. kontinuirano	MZOŠ, AZOO, MZOPUG, izdavačke kuće, OCD-i, NZRCD

8. INFORMIRANJE I JAČANJE SVIJEŠTI GRAĐANA

Cilj: Osigurati jaču vidljivost/prepoznavanja načela OR kao podršku naporima za društvene promjene

Mjera 8.1.	Aktivnost	Pokazatelj	Rok provedbe	Provoditelji (nositelji/suradnici)
Osigurati vidljivost i prepoznatljivost AP OOR	8.1.1.Promovirati AP OOR	<ul style="list-style-type: none"> AP OOR dostavljen svim dionicima 	2011. kontinuirano	MZOPUG, MZOŠ, Međuresorna koordinacija za OOR, HND
Mjera 8.2				
Povećati osviještenost građana o važnosti OR te njihovog doprinosa u integraciji načela OR u svakodnevni život	8.2.1. Podupirati izradu promidžbenih i obrazovnih materijala vezano uz OR u svakodnevnom životu građana ⁵² 8.2.2. Organizirati događaje i prezentacije te izdavati promidžbene publikacije u svrhu informiranja javnosti o infrastrukturnim projektima u sektoru voda financiranih sredstvima EU fondova	<ul style="list-style-type: none"> Organizirane kampanje u partnerstvu javnog, poslovnog i civilnog sektora vezano uz jednu ili više tema OR-a Broj promidžbenih materijala namijenjenih građanima Organizirani događaji, uključeni sudionici, izrađene i održane prezentacije, izdane publikacije, izrađenost internetske stranice 	2011. kontinuirano	MZOŠ, MZOPUG, TDU, lokalna i područna (regionalna) samouprava, OCD-i ⁵³ , HGK, HOK, MRRŠVG, Hrvatske vode, Međunarodna komisija za zaštitu rijeke Save, MMPI, Agencija za vodne putove
Mjera 8.3				
Poboljšati informiranje gospodarskog sektora	8.3.1. Informirati gospodarski sektor o OR ⁵⁴ 8.3.2. Organizirati konferencije /okrugle stolove na teme OR-a	<ul style="list-style-type: none"> Broj članaka u poslovnim glasilima s temama OR⁵⁵ Broj objava vezanih na teme OR-a na internetskim stranicama Broj prijavljenih za e-obavijesti Broj tiskanih letaka Broj konferencija/okruglih stolova na teme OR-a za predstavnike gospodarskog sektora 	2012. kontinuirano	HGK, HOK u suradnji s MINGORP, MZOPUG i drugim dionicima, OCD-i ⁵⁶

⁵² Npr. zdravog i produktivnog života u skladu sa prirodom te uz brigu za socijalne vrijednosti, jednakost spolova i kulturnu raznolikost

⁵³ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

⁵⁴ Zaštita potrošača, energetska učinkovitost, postupanje s otpadom, certificiranje itd., putem glasila, internetskih stranica, slanja e-obavijesti, tiskanih letaka

⁵⁵ Npr. Obrtničke novine, glasilo HRPSOR-a itd.

⁵⁶ Organizacije civilnog društva kao npr. HUP, HRPSOR, sindikati, ostale udruge

POPIS KRATICA

AP OOR	Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
ENSI	Međunarodna mreža Inicijative za okoliš i školu (<i>Environment and School Initiatives</i>)
JAP	Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja (<i>Joint Assessment of the Employment Policy Priority of the Republic of Croatia</i>)
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HKO	Hrvatski kvalifikacijski okvir
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HNOS	Hrvatski nacionalni obrazovni standard
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HRPSOR	Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
MINGORP	Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
MPRRR	Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
MRRŠVG	Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
MZOPUG	Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
MZOŠ	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva
NOK	Nacionalni okvirni kurikulum
OCD	organizacija civilnog društva
OOR	obrazovanje za održivi razvitak
OR	održivi razvitak
SIIF	Fond za znanost i inovacije (<i>Science and Innovation Fund</i>)
SOOR	Strategija obrazovanja za održivi razvitak
SOR HR	Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske
UN	Ujedinjeni narodi
UNECE	Gospodarska komisija UN za Europu
UNESCO	Organizacija UN za obrazovanje, znanost i kulturu
TDU	tijela državne uprave